

(Titel nog te bepalen)

Concept-verkiezingsprogramma **GroenLinks Ede
2022-2026**

Programmacommissie (2021)

Erika Antoniazzo
Jan van Dijk
Peter van Leusden
Jos van de Panne
Thomas Vos

Inhoudsopgave	blz
Inleiding	3
1. Eerlijk delen	5
1.1 We willen voor iedereen in de gemeente Ede voldoende inkomenszekerheid	
1.2 We willen het tekort aan betaalbare en maatschappelijk gewenste woningen aanpakken.	
1.3 We willen mensen sneller uit de schulden helpen	
1.4 We willen goede en zinvolle lokale zorg, waarbij maatwerk en eigen regie de norm is	
1.5 We willen kansengelijkheid voor een gezonde en sociaal sterke jeugd	
1.6 En dit willen we hiervoor in de komende vier jaar concreet veranderen...	
2. Tempo maken met het aanpakken van de klimaatcrisis	10
2.1 We willen dat Ede de eerste koele bos-stad van Nederland gaat worden.	
2.2 Maatregelen om bodemverdroging tegen te gaan zijn dringend nodig.	
2.3 We willen een deel van de vrijkomende landbouwgrond benutten voor verlaging van CO2	
2.4 We werken samen met onze inwoners aan betaalbare klimaatmaatregelen	
2.5 Besparen en hergebruik krijgt meer prioriteit	
2.6 Plaatsen van windmolens vereist sturing vanuit de gemeente	
2.7 De omslag naar schoon vervoer en transport is een basisvoorwaarde voor groeiend Ede	
2.8 Versterking van het elektriciteitsnet is zeer urgent!	
2.9 En dit willen we hiervoor in de komende vier jaar concreet veranderen...	
3. Versterking van landschap, natuur en biodiversiteit	15
3.1 We willen de landbouw helpen met de omslag naar natuur-inclusief en diervriendelijk boeren	
3.2 Hoe komen we van afname van het aantal bomen naar uitbreiding van bos en natuur.	
3.3 Voor versterking van biodiversiteit wordt ecologisch groenbeheer in wijken en landschap leidend	
3.4 Recreatie willen we in balans brengen met natuurbehoud en natuurversterking.	
3.5 En dit willen we hiervoor in de komende vier jaar concreet veranderen...	
4. Verbinding: Ede is wat wij ervan maken	19
4.1 We willen in gemeente Ede betere voorzieningen om eenzaamheid te verminderen...	
4.2 We willen een toegankelijk Ede voor onze inwoners met een beperking (inclusie).	
4.3 Hulp is vanzelfsprekend voor mensen die laaggeletterd en/of niet digitaal vaardig zijn.	
4.4 We willen statushouders snel kunnen opnemen in onze Edese samenleving	
4.5 We werken aan Ede als open samenleving waarin niet wordt gediscrimineerd.	
4.6 We bevorderen verbinding door versterking van cultuur, welzijnsactiviteiten, sport en onderwijs	
4.7 En dit willen we hiervoor in de komende vier jaar concreet veranderen...	
5. Ons leven in wijk of dorp: Dit kan beter!	23
5.1 Toegankelijke woonstraten zijn voor ieder een basisrecht!	
5.2 We willen een sociale woonomgeving.	
5.3 We willen een veilige woonomgeving	
5.4 We willen een gezonde woonomgeving	
5.5 We willen een duurzame woonomgeving	
5.6 Hoge prioriteit voor aanpassing aan klimaatomstandigheden en versterking biodiversiteit	
5.7 Samen met bewoners van wijken, dorpen en landelijk gebied aan de slag	
5.8 En dit willen we hiervoor in de komende vier jaar concreet veranderen...	

Inleiding

Bij GroenLinks geloven wij in de kracht van mensen om het leven samen vorm te geven zodat iedereen een goed bestaan kan hebben, met respect voor de rijkdom en de veerkracht van onze planeet. Die rijkdom van onze aarde is niet onuitputtelijk. De grenzen zijn wel zo'n beetje bereikt. We merken allemaal de gevolgen van de klimaatverandering en de rooibouw op onze natuur, ook in Ede.

Het liberale geloof in 'de onzichtbare hand van de markt' en de bijpassende hoop dat die 'markt' al deze problemen zelf wel zal oplossen blijkt niet te kloppen. Bewoners en bedrijven hebben de ondersteuning nodig van een daadkrachtige gemeente, die de regie neemt om Ede klimaatneutraal te maken en onze natuur te behouden en te versterken. Bij GroenLinks denken we dat we onze aarde kunnen redden voor de huidige generaties en de generaties na ons. Maar dat kunnen we alleen samen, met ons allen.

We kunnen ten eerste onze private bedrijven stimuleren om maatschappelijk verantwoord te ondernemen met klimaat-neutrale productieprocessen, waarin geen materiaal meer wordt verspild, waarbij lucht- of bodemvervuiling wordt voorkomen en goede sociale arbeidsvoorwaarden vanzelfsprekend zijn. (De "Sustainable Development Goals" van de Verenigde Naties kunnen hierbij uitgangspunt vormen).

Ten tweede wordt er veel van onze burgers gevraagd om gezonder om te gaan met onszelf en ons kleine stukje aarde. Minder verspillen, zuinig zijn met energie en water, onze tuinen zo groen mogelijk maken, veel planten eten, niet onnodig reizen en waar mogelijk met het OV, minimaliseren van het gebruik van terrasverwarming en barbecues. Er is nog veel winst te behalen als de hele samenleving weer loskomt van het doorgeschoten individualisme. Dat geeft ruimte voor een veel socialer bestaan met meer solidariteit in de samenleving.

GroenLinks zal die groei naar dat socialer bestaan ondersteunen waar we ook maar kunnen.

Ten derde: Wat van de burgers gevraagd wordt kan ook van de overheid worden gevraagd. Neem bureaucratische drempels weg, verlaat oude denkpatronen over de inrichting van onze openbare ruimte en kom met creatieve oplossingen voor een duurzamer en gezonder leefpatroon.

Als ondernemingen, overheid en burgers solidair de schouders eronder zetten kunnen we snel heel veel bereiken en onze aarde ook in goede conditie doorgeven aan de volgende generaties.

We zien sinds de jaren '90 helaas de sociale problemen in ons land weer toenemen. Onze sociale rechten zijn stapje voor stapje uitgekleed. Er wordt getornd aan het financieel bestaansminimum. Het verkrijgen van een betaalbaar dak boven het hoofd is voor lage en middeninkomens problematisch geworden, terwijl dit een grondrecht is. Onze sociale belangen zijn op landelijk niveau stelselmatig ondergeschikt gemaakt aan (winst-)belangen van ondernemingen en verlaging van belastingdruk voor bedrijven.

Daardoor is er ook voortdurend geldgebrek bij de overheid en dus ook bij gemeenten. Het wordt daardoor steeds moeilijker om genoeg woningen te bouwen en de kwaliteit van scholen, zorg, de openbare ruimte, politie, brandweer, cultuur en sportvoorzieningen overeind te houden. De kwaliteit van al die voorziening is in de afgelopen jaren door bezuinigingen fors uitgehold. De gevolgen hiervan zijn ook in Ede direct zichtbaar. Er is dus werk aan de winkel!

Er is bovendien steeds meer armoede op meerdere terreinen. Daardoor verdwijnt in rap tempo het vertrouwen in een goede toekomst voor onze eigen en komende generaties. GroenLinks koestert de vrijheid van mensen om vorm te geven aan hun eigen leven maar ziet de doorgeschoten liberale politiek van de vrije markt deels meer als veroorzaker van alle bovenstaande problemen en dan als de oplossing. Wij denken wij dat er goede en hoopvolle alternatieven zijn die ons kunnen helpen om een uitweg te vinden uit alle problemen van klimaat, natuur en armoede.

GroenLinks heeft de afgelopen raadsperiode een plek in het Edese bestuur gekregen. We hebben daardoor mede inhoud kunnen geven aan een grotere rol voor de gemeente om meer betaalbare woningen te bouwen (o.a. 'Koopgarant' voor starters, wat landelijk veel aandacht kreeg), om meer groen te creëren (Bomenfonds), projecten voor schone energie te starten en de samenwerking met de bewoners te verbeteren (Edese Participatie Aanpak). Wij willen dit in de komende raadsperiode nog sterker vormgeven en daarbij steeds grotere en snellere stappen te zetten.

Hoe we dat de komende 4 jaar willen aanpakken kun je lezen in de 5 thema-hoofdstukken van dit programma. Eerlijk delen (hoofdstuk 1) geeft ruimte aan elke inwoner om gezond en prettig te kunnen leven.

Het is rechtvaardig dat mensen met een smalle beurs volop kunnen meedelen in de voordelen de energietransitie en de verbetering van de woonomgeving. Maar GroenLinks ziet het zelfs als een basisvoorwaarde om van deze groep steun te verwachten voor de (zeer urgente) maatregelen voor het klimaat (hoofdstuk 2) en natuurversterking (hoofdstuk 3). We lossen al onze problemen ook niet samen op wanneer de tegenstellingen in de samenleving steeds scherper worden. Verbinding en respect (Hoofdstuk 4) vormen samen immers het cement van onze samenleving en het fundament onder onze democratie. En in hoofdstuk 5 gaat over de concrete verbetering van onze woonomgeving, onze wijken en onze woonstraten, waar onze sociale en groene doelen concreet zichtbaar willen laten worden, zodra we onze voordeur uitstappen.

We staan de komende jaren voor moeilijke opgaven. Maar laten we er vooral met z'n allen voor gáán. Het vraagt grote veranderingen in ons denken over de rol van bedrijven, de rol van de gemeente en de rol van onze inwoners. Maar samen kunnen we het zeker aan. We onderschatten vaak de kracht en macht van samenwerking. Daarin ligt juist het sterke fundamentele vermogen van ons mensen om grote problemen het hoofd te bieden en ten goede te keren.

In dit programma laten we zien hoe we met goede plannen de sociale democratie weer een krachtige stem kunnen geven in het centrum van onze Edese samenleving en te knokken voor het behoud van onze aarde en voor alles wat kwetsbaar is.

Doe met ons mee, en stem op 16 maart 2022 GroenLinks!

1. Eerlijk Delen

Kern

GroenLinks wil een samenleving, waarin we onze welvaart eerlijk delen met elkaar. We willen dat onze Edese inwoners bestaanszekerheid hebben, zoals een basisinkomen en een goede en betaalbare woning in een gezonde en veilige wijk. We willen voor ieder een gelijkwaardige plaats, zodat alle inwoners zich sociaal betrokken kunnen voelen en positief kunnen en willen bijdragen, betaald of vrijwillig.

Eerlijk delen betekent dat we het financieel mogelijk maken dat mensen en gezinnen op een bestaansminimum volwaardig mee kunnen doen in onze Edese samenleving.

Eerlijk delen betekent dat we de wooncrisis en de energiearmoede aanpakken in Ede, want een betaalbaar dak boven je hoofd is een eerste levensbehoefte en wonen is daarmee een grondrecht!

Eerlijk delen betekent ook de beschikbaarheid van goede en zinnige zorg voor alle mensen, die vanwege ouderdom, psychische of lichamelijke gezondheidsproblemen of andere belemmeringen het (al of niet tijdelijk) niet meer alleen kunnen. Inkomen mag nooit een drempel zijn voor noodzakelijke zorgverlening. Eerlijk delen begint bij een gezonde en sociaal sterke start en gelijke kansen op een goede toekomst voor onze kinderen en jongeren. We willen niet dat onze kinderen in armoede opgroeien en willen voor onze Edese jeugd alle wettelijke mogelijkheden benutten om de nadelige effecten daarvan te voorkomen.

1.1 We willen voor iedereen in de gemeente Ede voldoende inkomenszekerheid

Armoede leidt tot grote geldzorgen en heeft verstrekken gevolgen voor het dagelijks leven van duizenden Edese inwoners. Armoede betekent stress, meestal een minder goede gezondheid en vaak ook tot sociale uitsluiting. De gevolgen voor kinderen die in armoede opgroeien zijn schrijnend.

Bijna 2200 gezinnen zijn in Ede voor hun inkomen afhankelijk van gemeentelijke bijstand en begeleiding naar werk. Ze moeten naast de dagelijkse armoedestress ook nog eens voldoen aan allerlei administratieve eisen. Dat wordt vaak als vernederend ervaren en zorgen ervoor dat mensen sturing over hun eigen leven kwijtraken. Er is bovendien verborgen armoede in veel huishoudens, die de almaar oplopende vaste lasten niet meer kunnen betalen en dan maar maximaal blijven doorwerken en dubbele banen nemen, maar toch langzaam maar kopje onder gaan. Uit recent onderzoek blijkt dat 30% van de mensen die eigenlijk recht hebben op bijstand dit niet aanvragen, omdat ze deze druk niet willen, waaronder ook veel ZZP-ers, die in de huidige crisis zeer kwetsbaar zijn gebleken.

GroenLinks wil daarom geleidelijke invoering van een onvoorwaardelijk basisinkomen. Dat laat de huidige wet echter niet toe. Maar de gemeente kan wel zo ruimhartig mogelijk omgaan met de regels en inkomensondersteuning voor mensen die van een bestaansminimum moeten rondkomen. Ede heeft allerlei regelingen om gezinnen met een smalle beurs ook toegang te geven tot (betaalde) voorzieningen in sport, cultuur, vervoer e.d., waarmee sociale uitsluiting kan worden voorkomen. Die regelingen willen we versterken. Ook kan de gemeente dwangmiddelen achterwege laten voor mensen in de bijstand en ervoor kiezen om vooral mensen op een positieve wijze te helpen via betaald werk uit de bijstand te komen. Wij gaan uit van vertrouwen en de wil van mensen om zinvol en volwaardig deel te nemen aan onze Edese samenleving. En dat werkt! Dat tonen experimenten in diverse gemeenten aan (o.a. Wageningen). De uitstroom van mensen uit de bijstand naar betaald werk is daar hoger in de groep die positief werd geholpen en meer mochten bijverdienen. Dat verhoogt het welzijn en herstelt de eigen grip op het eigen leven, waardoor mensen beter in staat zijn zelf problemen op te lossen. Die koers willen we in Ede ook!

1.2 We willen het tekort aan betaalbare en maatschappelijk gewenste woningen aanpakken.

Iedereen heeft recht op een dak boven het hoofd als onderdeel van een goede leefomgeving. In Nederland spreekt men over een “woningmarkt”, maar wonen is wat GroenLinks betreft geen verdienmodel. Betaalbaar wonen is een grondrecht! Door het bouwen vooral aan de ‘markt’ over te laten, sluit het huizenaanbod in Ede niet meer aan bij de woonbehoefte en is woonruimte voor veel doelgroepen onbetaalbaar geworden. Net als elders in het land komen we veel sociale huurwoningen tekort, wat we zo snel mogelijk willen inlopen. In de afgelopen 4 jaar hebben we de situatie kunnen veranderen, waardoor er nu al veel meer sociale huurwoningen worden gebouwd (in 2021 werden meer dan 700 sociale woningen in aanbouw genomen, terwijl in 2018 de productie van sociale woningen bijna stillag).

Ook voor de middeninkomens is de situatie zeer problematisch, wegens gebrek aan goedkope koopwoningen en woningen met een betaalbare middenhuur.

Er is veel behoefte aan betaalbare huisvesting voor jongeren en starters, aan meer-generatie-woningen, aan leeftijdsbestendige woningen met voorzieningen voor zorgverlening, aan hofjes waar mensen samen oud kunnen worden, en aan kleinere wooneenheden voor alleenstaanden (meer appartementen dus) en ouderen, flex-woningen voor tijdelijke (sociale) huisvesting en arbeidsmigranten etc.

Door in de wijken - nabij winkels, zorgvoorzieningen en openbaar vervoer - goede en betaalbare woningen voor ouderen te bouwen, en ouderen te begeleiden in het soms lastige proces van verandering van omgeving, kunnen grotere woningen beschikbaar komen voor gezinnen. Deze doorstroom kan een betere verdeling van woonruimte opleveren. Daarmee vormt het ook een bijdrage aan het oplossen van woningtekorten.

Naast de huur- een hypotheeklasten lopen ook de energielasten op voor laagst betaalden en middeninkomens. Deze groepen hebben echter weinig mogelijkheden te investeren in besparen en vernieuwen. We pleiten er al jaren voor om na te gaan hoe we deze groepen effectief kunnen helpen om deze energie-armoede tegen te gaan. Gelet op ontwikkelingen van energieprijzen is de urgentie om dit goed te regelen zeer hoog geworden. Er is een enorme scheefgroei ontstaan waarbij vooral bouwen van winstgevend villa's en eengezinswoningen prioriteit kreeg. Maar die tijd is wat GroenLinks betreft voorbij. Het roer moet om. GroenLinks wil dus dat de gemeente actief stuurt om voldoende woningen te bouwen die maatschappelijk nodig zijn. Daarvoor is een forse inhaalslag nodig.

1.3 We willen mensen sneller uit de schulden helpen.

De gemeente heeft de taak mensen te helpen om uit hun schuldensituatie te komen, wanneer zij om hulp vragen. Door de pandemie is het inkomen van veel werknemers en ondernemers onzeker geworden. Een groep mensen heeft moeten interen op reserves of heeft extra schulden moeten maken om het hoofd boven water te houden. Het is onzeker wat er gebeurt nu alle steunmaatregelen worden opgeheven. Een plotselinge toename van ontslagen en faillissementen kan het gevolg zijn. Schulden kunnen daardoor sterk toenemen.

Dit kan tot gevolg hebben dat meer mensen om hulp gaan vragen om uit een voor hen uitzichtloze schuldensituatie te komen. We zijn voor verkorten van de gemeentelijke schuldsaneringstrajecten. Zo kunnen mensen sneller uit de problemen zijn en weer grip krijgen op hun leven. Een overname van schulden door de gemeente (zoals in meerdere gemeenten al praktijk is) heeft de voorkeur. Daarmee wordt de "schuldenindustrie", die meent te mogen verdienen aan de ellende van anderen, buiten spel gezet.

1.4 We willen goede en zinnige zorg, waarbij maatwerk en eigen regie de norm is.

GroenLinks wil dat iedereen in onze gemeente die professionele zorg nodig heeft dat ook krijgt. Maatwerk is daarbij uitgangspunt, waarbij mensen de regie over de eigen zorg houden en zo lang mogelijk zelfstandig kunnen blijven functioneren. We willen een aanbod van goede en zinnige zorg voor iedereen, wanneer het persoonlijk vermogen van de inwoner (al dan niet tijdelijk) onvoldoende is om het hoofd te bieden aan alle fysieke, mentale en sociale uitdagingen van het leven.

Zorg is geen 'markt' en mag geen verdienmodel zijn. Zorg moet gaan over samenwerking tussen organisaties ten behoeve van gezondheid en welzijn van onze inwoners. Het moet gaan over solidariteit. Het moet gaan over onderlinge hulp tussen gezonde en zieke mensen. De hoogte van het inkomen mag daarbij nooit een drempel zijn om zorg te krijgen.

Een sterke sociale basis is noodzakelijk. Daarvoor is een goede samenwerking tussen professionele organisaties, mantelzorgers en vrijwilligers cruciaal. Onze buurthuizen en andere laagdrempelige ontmoetingsplekken worden daarbij steeds belangrijker (zie hiervoor hoofdstuk 4.1).

Door de pandemie is het aantal actieve vrijwilligers minder geworden en is eenzaamheid onder jong en oud toegenomen. De exacte gevolgen zijn nog onduidelijk, maar wij voorzien de noodzaak om de onderlinge betrokkenheid tussen mensen de komende tijd sterk te stimuleren. Het is de kurk waar onze zorg op drijft.

1.4 We willen kansengelijkheid voor een gezonde en sociaal sterke jeugd

Te vaak bepalen het inkomen en de opleiding van je ouders, je afkomst en de buurt waar je woont, de kansen die je krijgt. Het is belangrijk dat we zicht krijgen hoe dat in onze gemeente precies in elkaar zit.

1 op de 9 kinderen in Nederland groeit op in armoede, waardoor er te weinig geld is voor eten, kleding, meedoen op school, sport, vieren van je verjaardag etc. Dat is een landelijk cijfer, maar het beeld in Ede wijkt daar weinig vanaf. Voor kinderen kan armoede een desastreus effect hebben op hun gezondheid en hun geestelijke en sociale ontwikkeling, en daarmee voor latere kansen in onze samenleving. Wij willen dat onze gemeente al het mogelijke doet om die negatieve effecten zo klein mogelijk te maken.

De gezondheid van veel inwoners loopt geleidelijk achteruit door een ongezonde leefstijl, waardoor in onze gemeente ruim 40% van de mensen te zwaar is en de meerderheid op steeds jongere leeftijd chronische aandoeningen ontwikkelt. Het beleid rond preventie door bewegen, gezond eten, tegengaan van alcoholgebruik en van roken op jonge leeftijd moet hoge prioriteit krijgen, om zo de nieuwe generaties zo gezond mogelijk op te laten groeien.

In de omgeving waarin kinderen opgroeien kan de gemeente zorgen voor een positief aanbod voor bewegen (wijkspoeeltuinen, toegang tot sportverenigingen), cultuuronderwijs, toegang tot de bibliotheek, zwemonderwijs, voorlichting over goede voeding, natuuronderwijs etc.

GroenLinks wil de jeugdhulpverlening verder verbeteren nu onze financiën onder controle zijn gebracht en de budgetten via het rijk zijn verruimd. Het is immers onacceptabel dat kwetsbare jongeren maanden op een wachtlijst staan omdat hulpverleners de vraag niet aankunnen. Dat is extra van belang nu de coronamaatregelen allerlei belemmeringen hebben veroorzaakt voor de ontwikkeling van onze jeugd. We mogen onze kinderen en jongeren nooit in de steek laten. Al onze kinderen verdienen een goede start in het leven. We hebben het geld ervoor; laten we in Ede dit met elkaar mogelijk maken!

Marktwerking in de kinderopvang, het onderwijs en de jeugdzorg is daarbij onwenselijk. Het moet draaien om het belang en welzijn van onze kinderen en jongeren en niet om verdienmodellen van de aanbieders.

We willen dat de gemeente al haar mogelijkheden benut om de onwenselijke effecten daarvan tegen te gaan.

Tot slot: Bij eerlijk delen gaat het dus niet alleen om inkomen. Er is vaak een nauwe samenhang tussen armoede, de woonsituatie, gezondheid, zorgvragen, onderwijskansen en opvoedingsproblemen. Alle we willen voorkomen dat inwoners en hun kinderen over een aantal jaren nog altijd in een uitzichtloze armoedesituatie zitten, dan moet aan alle aspecten worden gewerkt, die we hiervoor hebben benoemd.

1.6 En dit willen we in de komende vier jaar veranderen....

1.6.1. ...voor een betere inkomenszekerheid

- We willen regelluwe uitvoering van de bijstands- en participatiewet (volgens model Wageningen).
- Daarom geen verplichte tegenprestatie bij toekenning bijstandsuitkering, maar hulp bieden aan mensen die een zinvolle taak willen in de samenleving (vrijwillig of betaald).
- Daarbij specifieke hulp bieden aan bijstandsgerechtigden die graag willen werken, maar worden geweerd door werkgevers vanwege leeftijd, afkomst, geaardheid, fysieke of psychische beperking, statushouders en daarmee het stempel “moeilijk bemiddelbaar” krijgen.
- Bij toekenning van bijstandsuitkeringen willen we dat de gemeente inwoners actief informeert over de mogelijkheden voor aanvullende inkomensondersteuning en met een laagdrempelige aanvraag.
- De mogelijkheid voor bijverdienen met een bijstandsuitkering gaat wat GroenLinks betreft met enkele honderden euro's per maand omhoog. Dat werkt stimulerend om mensen sneller financieel zelfstandig te laten functioneren en het helpt mensen sneller uit de armoede.
- Vrijlaten van giften voor bijstandsgerechtigden tot € 1200 per jaar maken we in Ede mogelijk, zodra de wet hiervoor in ingevoerd.
- Regelingen voor inkomensondersteuning worden versterkt.

1.6.2 ... voor betaalbare woningen en maatschappelijk wenselijk woningaanbod

- De productie van het aantal sociale huurwoningen moet omhoog (norm naar 35% bij nieuwbouw in 2025).
- Oprichten van een gemeentelijk woningbedrijf om te kunnen sturen op maatschappelijk gewenste woningen (lagere en midden-inkomens, jongeren, studenten, ouderen, woningen met zorgfunctie, flexwoningen, extra bouwen voor statushouders en goede huisvesting voor arbeidsmigranten)
- Afspraken opnemen in contracten met ontwikkelaars om huren en huurverhogingen laag te houden. Als projectontwikkelaars niet bereid zijn om afspraken te maken, krijgen ze geen vergunning om te bouwen.
- Subsidieregeling voor minima (tot 130% van de inkomens) om aanschaf van energiezuinige huishoudelijke apparatuur voor deze doelgroep mogelijk te maken.
- Samenwerking tussen gemeente, woningcorporaties en energiecoöperaties om zon-op-dak ook voor huurwoningen optimaal te gaan benutten, waarbij huurders meeprofiteren van de opbrengst.
- Met hoge urgentie komt er onderzoek naar effectieve gemeentelijke maatregelen om energiearmoede voor laagstbetaalden en middeninkomens tegen te gaan en deze zo snel mogelijk in te voeren.
- Meer instrumenten, zoals o.a. koopgarant en anti-speculatie-maatregelen, invoeren om starters en mensen met lagere en middeninkomens de mogelijkheid te geven om een woning te verkrijgen.

- Actieve grondverwerving door de gemeente om grondprijzen beheersbaar te houden en daarmee betaalbare woningbouw mogelijk te maken.
- Opkoopbescherming om te voorkomen dat beleggers woningen opkopen om vervolgens duur door te verhuren; bij aankoop plicht tot zelfbewoning invoeren.
- Splitsing of uitbreiding van woningen voor o.a. meer-generatie-bewoning en ten behoeve van zorg toestaan.
- Bouw van ouderenwoningen nabij OV, wijk- en zorgvoorzieningen alsmede stimulering en begeleiding van ouderen om te kunnen veranderen van woonomgeving (dit maakt grotere woningen vrij voor andere huishoudens).
- De zorg voor daklozen is een verantwoordelijkheid van de wethouder wonen die zorgt voor voldoende tijdelijke opvangmogelijkheden, met daarna het doel om voor deze mensen waar mogelijk weer een permanent dak boven het hoofd te bieden ("housing first"-principe)

1.6.3 ... voor een snellere schuldhulpverlening

- Samenwerking tussen gemeente en andere organisaties willen we versterken om ontstaan van schulden in een vroeg stadium te signaleren en uitzichtloze schulden te voorkomen.
- De trajecten voor schuldsanering worden verkort naar een jaar en de gemeente neemt de schulden zo snel mogelijk over om vervolgkosten voor de schuldenaar te voorkomen (model Utrecht).

1.6.4 ...voor goede en zinnige zorg

- Onderlinge samenwerking, kwaliteit, duurzaamheid en goede arbeidsvoorwaarden in de zorg worden wat GroenLinks betreft de belangrijkste criteria worden bij aanbestedingen in het zorgnetwerk, in plaats van concurrentie op basis van prijs. Bestuurderssalarissen boven de norm staan we niet toe.
- Openbare aanbestedingen schaffen wij af, wanneer deze belemmerend blijken voor samenwerking en continuïteit van zorg voor onze inwoners, of andere kwaliteitseisen die de gemeente in haar beleid stelt.
- We zetten sterk in op preventie en het bevorderen van een gezonde levensstijl in alle leeftijdsgroepen.
- Herstel en versterken van vrijwilligersopbouw heeft in de komende jaren een hoge prioriteit, alsmede de begeleiding in alle organisaties voor zorg en welzijn, cultuur en sport
- Uitbreiding van communicatie over en budget voor ondersteuning vrijwilligers en mantelzorgers is nodig.
- Verbetering van de regeling voor respijtzorg voor mantelzorgers en deze zo goed mogelijk afstemmen op de belasting die mensen ervaren.
- Mantelzorgers moeten ten alle tijden kunnen terugvallen op professionele hulpverlening indien zij aangeven overbelast te raken.
- We willen een onderzoek naar ongewenste kostenstapeling onder zorgvragers en zon nodig maatregelen om dit te vermijden.
- Extra aandacht voor laaggeletterden met een zorgvraag is noodzakelijk. Dit mag nooit een drempel vormen om zorg aan te vragen.
- Het veranderen en verbeteren van zorg gaat altijd in overleg met vertegenwoordigers van de betreffende doelgroepen (ervaringsdeskundigen). De gemeente zorgt dat mensen zich daarvoor kunnen organiseren in gespreks- en adviesplatforms.

1.6.5 ... voor kansengelijkheid en een gezonde en sociaal sterke start voor de jeugd

- Aansluiten bij landelijke preventieprogramma's voor overgewicht, roken en alcoholmisbruik bij jeugdigen
- Stimuleren en mee-financieren van projecten gezond voedsel op scholen, met een bezoek aan het WFC als gratis aanbod voor onze scholen.
- Speeltuinen in wijken dagen kinderen uit tot gezond bewegen. Aanleg en onderhoud mag niet afhankelijk zijn van Ede-Doet-bonnen, maar wordt een basisvoorziening in elke wijk.
- Uitsluiting stoppen van kinderen voor school- sport en culturele activiteiten als gevolg van armoede. Alle beschikbare (rijks-)regelingen en lokaal armoedebeleid benutten om financiële steun te geven. Dit geldt zeker voor gezinnen op het bestaansminimum met kinderen in het voortgezet onderwijs.
- We stimuleren sportclubs, dans, muziek en theaterscholen tot ontwikkelen van talentprogramma's.
- Zoveel mogelijk studieplekken in scholen, bibliotheken, buurthuizen e.d. realiseren om rustige ruimte te bieden aan scholieren en studenten, die thuis geen eigen werkplek hebben.
- Adequate ruimte voor Astant realiseren om het creatieve aanbod voor jongeren goed te verankeren.
- Buurthuizen en bibliotheken samen verantwoordelijk maken voor een beter wijk aanbod voor jongeren in overleg met andere verenigingen.

- Voldoende woonruimte voor jongeren en studenten realiseren en daar extra voor bouwen.
- Financiële prikkels in contracten met instanties voor jeugdhulpverlening richten op herstel en zo veel mogelijk zelfstandig functioneren van jongeren (i.p.v. blijvende hulpafhankelijkheid)
- Knelpunteninventarisatie uitvoeren rond de huidige jeugdhulpverlening en plannen ontwikkelen om bestaande knelpunten op te lossen en de verruiming van rijksbudgetten hiervoor in te zetten.

2. Tempo maken met het aanpakken van de klimaatcrisis

Kern

De gevolgen van hogere temperaturen door klimaatverandering zijn in ons land al goed merkbaar en de temperatuurstijging gaat helaas sneller dan verwacht. Dat betekent ook dat snel aanpassingsmaatregelen nodig zijn in het belang van de veiligheid en gezondheid van onze inwoners.

De grootste knelpunten t.a.v. ontbrekende koeling in onze woonomgeving, afwatering en vasthouden van water (voor drogere periodes) wil GroenLinks bij voorrang aanpakken. Anders verdrogen onze bossen en landelijke gebieden, wordt de hittestress in versteende wijken in onze gemeente geleidelijk ondragelijk en worden we ook steeds kwetsbaarder voor de gevolgen van extreme regenval.

De oorzaken van die temperatuurstijging zijn de (broeikas-)gassen, die vrijkomen bij verbranding van hout, kolen, olie, benzine, diesel en gas en - in onze gemeente - ook van methaan vanuit o.a. dierhouderijen. Het is voor GroenLinks vanzelfsprekend dat we ook in onze gemeente hoge prioriteit geven aan de omslag naar schone energieopwekking, schoon vervoer, energiebesparing en andere vormen van vermindering van CO² en methaan door o.a. inkrimping van onze veestapel, meer bosaanplant, circulair ondernemen e.d..

2.1 We willen de eerste koele bos-stad van Nederland worden.

Er komt veel betere bescherming van bestaande bomen, ongeacht of ze groot of klein zijn. Van alle maatregelen voor een koelere stad werken grote bomen met een groot volume aan bladeren het allerbeste. Het is beter om de oude bomen zo lang mogelijk te laten staan. Dat valt in werkelijk elk klimaatrapport te lezen. De temperaturen in versteende straten kunnen in de zomer extreem hoog oplopen (tot wel 6 à 7 graden extra). Die hogere temperaturen kunnen vooral voor mensen met een zwakkere gezondheid gevaarlijk zijn. Om dit tegen te gaan worden deze straten opgenomen in een bebomingsplan. Het aantal bomen in de stad moet fors gaan toenemen (dat vereist een trendbreuk, want in de laatste tien jaar verminderde het aantal bomen in Ede met duizenden per jaar).

De bodem in de bebouwde kom willen we veel meer open, zodat deze kan 'ademen'. Gebouwen, bestrating en asfalt sluiten de bodem volledig af en water kan er daardoor niet in of uit. Dit veroorzaakt overstromingen bij piekbuien en snelle verdroging bij langdurige warmte. De gemeente moet het voortouw nemen met een "actie steenbreek" in de openbare ruimte. Alle verharding en bestrating die niet noodzakelijk is halen we weg en worden beplant. Asfalt wordt planmatig vervangen door halfopen verhardingen. Het water kan dan bij hevige regenval veel beter in de bodem zakken. Hierdoor wordt het grondwater aangevuld en kan het water verdampen bij warm weer zodat de begroeiing beter kan gedijen en de omgeving wordt gekoeld.

Door bij verstedelijking vooral in te zetten op "verdichting van de stad" is het risico dat juist minder ruimte komt voor bomen, groen en water en er meer "hitte-eilanden" ontstaan. Verdichting (Extra woningen binnen de bestaande wijken) kan o.i. alleen als er voldoende mogelijkheden zijn om via vergroening te koelen.

2.2 Maatregelen om bodemverdroging tegen te gaan zijn dringend nodig.

Ook in het landelijk gebied moet water meer ruimte krijgen. In het verleden zijn in Ede veel beken rechtgetrokken, zijn poelen verdwenen en liep veel water weg. Bekken en stromende watergangen moeten worden hersteld zodat het water wordt vastgehouden voor landbouw en natuur in droge tijden.

Veel bomen gaan het moeilijk krijgen in het nieuwe klimaat. Na drie droge zomers zijn fijnsparren, larixen en ook beuken daardoor aan het doodgaan. Er moet heel snel worden ingegrepen om dit te stoppen.

Ook is er in Ede een hoog risico voor bos- en natuurbranden. We zien vele voorbeelden in Europa waar in kurkdroge bossen enorme brandschade kan ontstaan. Met een beter waterbeheer en bosbeheer kan dit verbeteren, maar daarvoor is een goed preventieplan nodig en ook een goed rampenplan.

2.3 We willen een deel van de vrijkomende landbouwgrond benutten voor verlaging van CO₂

Gelet op de stikstofproblemen zal het aantal landbouwbedrijven in onze gemeente versneld (moeten) afnemen. Uitkoop van bedrijven lijkt een logische optie. In overleg met de provincie kan worden gezien of op de daarbij vrijkomende gronden o.a. exploitatie van zonnenvelden kan worden gerealiseerd. Zoveel mogelijk lokale initiatieven en lokaal eigenaarschap is daarbij uitgangspunt, zodat onze inwoners daar maximaal van kunnen profiteren. Is dit niet mogelijk dan kan de grond ook worden benut voor extra aanplant van bos en andere aanplant/gewassen, wat CO₂ uit de lucht helpt halen.

2.4 We werken samen met inwoners aan betaalbare klimaatmaatregelen

In Ede wil een meerderheid van onze inwoners meehelpen om de klimaatproblemen tegen te gaan. Veel mensen zijn bereid daarvoor energiemaatregelen te nemen. Dat is goed nieuws! Maar deze grote groep burgers en bedrijven weet vaak niet goed welke maatregelen effectief en betaalbaar zijn. GroenLinks wil dat de gemeente hier een regierol in neemt en deskundige ondersteuning biedt aan grote en kleine initiatieven in onze gemeente. Het landelijk uitgangspunt is dat netto woonlasten van de inwoners niet mogen stijgen. Ook mee-financieren is dus wellicht nodig om dit uitgangspunt te kunnen naleven. Het is rechtvaardig dat mensen met een smalle beurs én huurders van sociale huurwoningen meeprofiteren van de financiële voordelen van de schone energie. Daarvoor zijn gezamenlijke initiatieven vanuit de gemeente, de woningcorporaties, de energiecoöperaties, in overleg met de huurdersbond dringend nodig. Eerlijke verdeling van kosten en iedereen laten meedelen in de voordelen, dat is ons uitgangspunt!

Samen zoeken naar oplossingen is uitgangspunt bij de ontwikkeling van het gemeentelijk warmte-transitieplan (de overstap van aardgas naar schone verwarming), maar die aanpak zou ook bij andere initiatieven van energiebesparing en energieopwekking leidend moeten zijn. Een goed voorbeeld is het initiatief van een groep bewoners in het Binnenveld (BES) die samen werkt aan schone energieopwekking in het gebied. Daarmee verhogen we het eigen vermogen van onze inwoners om samen te bouwen aan een mooie toekomst voor Ede. Dat geeft veel positieve energie en het vergroot de mogelijkheid om de klimaatdoelen zo snel mogelijk te behalen. Dit is echter geen kleine opgave en de urgentie is groot. Het betekent dat die samenwerking uiteraard niet vrijblijvend kan zijn en de gemeente eisen gaat stellen aan de te behalen doelen. GroenLinks wil daarvoor samen met andere politieke partijen voldoende draagvlak creëren, waardoor we met onze inwoners deze uitdaging constructief aan kunnen gaan.

2.5 Besparen en hergebruik krijgt meer prioriteit

Ons gezamenlijk energieverbruik daalt gelukkig, maar in een te langzaam tempo (Het huidige doel is 1% per jaar). Dat tempo moet minstens naar 3% per jaar. Om dat te halen, willen we het isoleren van onze huizen aanzienlijk versnellen. We stimuleren krachtig het gebruik van energiezuinige apparaten, zuinige verlichting, hergebruik van warmte etc. De noodzaak van besparen wordt steeds groter nu blijkt dat ons energienet de grote stroomvraag niet meer aankan. Het bespaart bovendien geld voor inwoners en bedrijven.

Bij energiebesparing in bedrijven, winkels en kantoren kan qua besparing veel vooruitgang worden geboekt. Het accent lag in de afgelopen jaren op de handhaving van landelijke regelgeving. Maar net zoals voorlichting en stimulering van maatregelen in de gebouwde omgeving door de gemeente is opgepakt, moet dit nu ook voor bedrijven gebeuren.

Circulair werken (afval hergebruiken als grondstof) kan voor grote besparingen zorgen. Als we doorgaan met onze “nemen-gebruiken-wegdoen-maatschappij” hebben we in 2050 bovendien 3 planeten nodig om onze maatschappij gaande te houden. Dat kan uiteraard niet. In heel Europa wordt daarom gewerkt aan hergebruik van grondstoffen. In Ede is ons afvalstelsel voor particulieren helemaal gericht op scheiding van afval, zodat dit weer opnieuw kan worden gebruikt. Er zijn ook al bedrijven die al op die basis proberen te werken en we ontwikkelen op dit moment het eerste circulaire bedrijventerrein.

Maar de rol van de gemeente was tot nu toe beperkt. We willen daarom dat de gemeente ook hier een voorbeeldfunctie neemt en bedrijven gaat helpen om circulaire bedrijfsmodellen te ontwikkelen. Dat is zowel voor bedrijven als voor de samenleving een win-win situatie.

2.6 Plaatsen van windmolens vereist sturing vanuit de gemeente

Er zijn maar een paar plekken in de gemeente waar grotere windmolens kunnen worden neergezet. Die molens hebben we hard nodig om onze energie op een schone manier op te wekken. De bedoeling is dat in 2030 70% van de energie in ons land schoon wordt opgewekt. Voor ons gebied is onze bijdrage daarin uitgewerkt in de RES (Regionale Energiestrategie Foodvalley). We willen dat vóór 2025 op zoveel mogelijk plekken windmolens zijn gerealiseerd en/of vergund zijn. Dat is een belangrijke stap om die doelen van 2030 te halen. De gemeente is vooraf helder over waar windmolens en zonnevelden mogen komen. We zorgen ervoor dat de opbrengst zoveel mogelijk ten goede komt aan de lokale bevolking en bedrijven.

2.7 De omslag naar schoon vervoer en transport is een basisvoorwaarde voor groeiend Ede

Door de groei van zakelijk transport en personenvervoer is in de afgelopen jaren gelijk opgegaan met de steiging van het aantal inwoners en de werkgelegenheid in onze gemeente. Met een snelle omslag naar schone

vervoermiddelen is veel winst te halen voor het klimaat, maar ook voor schone lucht. De voorgenomen verstedelijking maakt het absoluut nodig dat we voor onze regio en onze gemeente een goed plan krijgen voor de afwikkeling van het toekomstig verkeer, wat nog verder zal toenemen!

Hiervoor is het nodig allereerst nodig dat het aanbod van openbaar vervoer sterk wordt verbeterd. Wij hebben er inmiddels ervoor gezorgd dat een nieuw treinstation Ede-West in de regioplaning is opgenomen. Maar door versnelde uitbreiding van Ede aan de noordzijde (Kernhem en Kernhem-Noord) is het van belang dat deze wijken ook met het openbaar vervoer goed bereikbaar worden. Bezien moet worden of de aanleg van een nieuwe spoorlijn, met een nieuw station bij de Kernhemwijken en ook een nieuw station aan de westzijde van Lunteren bij industrieterrein de Stroet een oplossing kan bieden. De nieuwe spoorlijn moet dan weer gaan aansluiten op Barneveld-Zuid. Uiteraard zal ook het busvervoer goed op deze nieuwe stations moeten aansluiten. Ook volwaardig busvervoer voor onze dorpen moet behouden blijven en worden versterkt. Komt dat openbaar vervoer er niet, dan worden (toekomstige) bewoners afhankelijk van de auto, wat opnieuw meer druk op de parkeerruimte en autowegen gaat betekenen. Daarmee zou de verstedelijking ook verkeersproblemen veroorzaken en dat wil GroenLinks vermijden.

Schoon zakelijk transport willen we sterk stimuleren. De aanleg van een laadstation voor duurzame brandstof (o.a. waterstof) voor zwaar zakelijk verkeer en een zero-emission stadsdistributie (waarmee vanaf 2026 alleen zakelijk transport met schone motoren van en naar onze bedrijven wordt toegestaan) zijn belangrijke verbeteringen. En daarnaast zal het gebruik van elektrische auto's een grote vlucht gaan nemen in de komende 4 jaar. Aanleg van voldoende laadpalen is noodzakelijk. Ook het gebruik van deelauto's wordt gestimuleerd. Last-but-not-least is de aanleg van doorfietsroutes tussen wijken en diverse dorpen van groot belang worden. De gemeente zal wat ons betreft gaan zorgen voor een veilig en comfortabel fietswegennet, ook binnen de wijken (zie paragraaf 5.8).

Met al deze maatregelen zal de omvang van de parkeerruimte kunnen afnemen, zowel in nieuwe als bestaande wijken, waardoor er meer ruimte komt voor groen, bewegen, ontmoetingsplekken. Daarmee wordt onze woonomgeving een stuk prettiger. In hoofdstuk 5 wordt dit op wijkniveau verder beschreven.

2.8 Versterking van het elektriciteitsnet is zeer urgent!

Het meeste draagvlak bij inwoners is er voor zonnepanelen-op-dak. Maar dat is niet zomaar mogelijk. Op veel plekken in de gemeente zijn de kabels niet sterk genoeg om die energie te verwerken en er zijn dus zwaardere kabels nodig. Ook de groei van elektrisch vervoer zal meer van het elektranet vragen. GroenLinks wil dat de gemeente in overleg met Liander (netwerkbeheerder) en de provincie snel met een plan komt om dit knelpunt op te lossen, zodat mensen niet onnodig worden geconfronteerd met het stilleggen van hun zonnepanelen op de meest zonnige dagen of bedrijven en huishoudens in problemen komen omdat er teveel vraag op het net ontstaat.

2.9 Wat gaan we daar de komende 4 jaar concreet voor doen:

- Het plan Ede energieneutraal 2050 wordt vervangen door een plan Ede klimaatneutraal in 2045. Daarin wordt CO2 daling in onze gemeente het kerndoel, zoals dat bij alle overheden het geval is.
- De voortgang van resultaten willen we inzichtelijk maken voor de bevolking door middels van een actueel dashboard, waar in de gemeentelijke communicatiekanalen regelmatig aandacht voor komt.
- Ede benut zijn positie als centrumgemeente om in de Regionale Energiestrategie Foodvalley (RES) een hogere bijdrage te gaan leveren aan de klimaatplannen voor Gelderland, rekening houdend met de snellere groei van de regio (verstedelijkingsopgave).

2.9.1 ...voor de 1^e koele bos-stad

- Het aantal bomen in Ede neemt de komende 4 jaar weer toe.
- Voor elke wijk wordt een bebomingsplan gemaakt.
- Voor de keuze van nieuwe bomen moet de koelende kwaliteit van het bladerdak bepalend zijn.
- Gemeente neemt "actie steenbreek" als uitgangspunt voor beheer openbare ruimte. Alle bestrating die niet noodzakelijk is wordt vervangen door groene ruimte.
- Bij onvermijdelijke bomenkap wordt elke boom gecompenseerd, rekening houdend met de kwaliteit van het bladerdak.

- Grote bomen die nu slecht staan moeten meer ruimte krijgen; daarvoor kunnen woonstraten met tweerichtingsverkeer worden versmald, waardoor deze straten meteen ook veiliger worden.
- Asfalt wordt planmatig vervangen door halfopen bestrating, zodat water de bodem in kan.
- Extra bouw in de stad (verdichting/inbreiding) kan alleen onder voorwaarde van voldoende groene koeling.

2.9.2 ...om het water vast te kunnen houden

- GroenLinks wil samenwerking met alle bosbeheerders en de brandweer komen tot goede plannen om water vast te houden. Het grondwaterpeil moet omhoog worden gebracht. Hoe dat moet zal per gebied verschillen, maar de urgentie is hoog.
- Het brandgevaar in bossen willen we snel verminderen. Met hoge prioriteit dient aan rampenplannen te worden gewerkt om goed te kunnen reageren als brand ontstaat bij droogte.

2.9.3 ...vrijkomende landbouwgrond benutten om CO2 te verlagen.

- Landbouwgrond wordt - na uitkoop van bedrijven - deels benut voor uitbreiding van bossen (die CO2 opnemen) of wordt gebruikt voor zonnevelden in gebieden, die de gemeente hiervoor heeft goedgekeurd.
- Bij aanleg van zonnevelden willen we biodiversiteit in en rond het zonneveld versterken.
- Gewassen stimuleren die bij de energietransitie (isolatie bijvoorbeeld) kunnen worden ingezet ter vervanging van bijvoorbeeld isolatie met glaswol.

2.9.4 ... samenwerken met inwoners aanbetaalbare klimaatmaatregelen

- De gemeente heeft een voorbeeldfunctie. Energieneutraliteit willen we in 2026 hebben gerealiseerd voor eigen vastgoed, overig maatschappelijk vastgoed en scholen.
- Zon-op-dak stevig stimuleren en faciliteren zowel bij particulieren en bedrijven, en streven naar 70% benutting van de Edese dakcapaciteit in 2030.
- Zonnevelden vanuit lokale gebiedsinitiatieven maken we mogelijk, op grond die daarvoor is goedgekeurd.
- Wijken informeren we over mogelijkheden voor andere schone vormen van verwarming en we helpen om hiervoor concrete plannen uit te werken op gebied van isoleren, energieopwekking en verwarmen.
- We maken afspraken met bewoners/bedrijven in het landelijk gebied om eigen energie op te wekken en waar mogelijk een extra bijdrage te leveren aan de schone energieopwekking voor de hele gemeente.
- We maken afspraken om bedrijven/bedrijventerreinen en zakelijk transport versneld te verduurzamen, energiegebruik van bedrijven te verminderen en daken optimaal te benutten voor energieopwekking.
- We stimuleren en faciliteren initiatieven voor coöperatieve duurzame energie
- Het warmtenet moet gaan draaien op schone energiebronnen als geothermie, restwarmte, zonnecentrales. Gebruik van biomassa moet - zo snel als technisch mogelijk is - worden afgebouwd. Als geothermie mogelijk blijkt, kan dit in 2024 al worden gerealiseerd.
- Uitbreiding van het warmtenet moet zich gaan richten op wijken met oudere woningen, die niet rendabel kunnen worden geïsoleerd (nieuwe woningen zijn meer geschikt voor andere energiezuinige oplossingen).
- Wij zijn groot voorstander van de realisatie van een publiek warmte-infrabedrijf in de regio. Realisatie van transport en distributienetten komen in hand van de overheid en particuliere bedrijven kunnen warmte leveren. Dat kan ons helpen bij de noodzakelijke omslag naar schone verwarmingssystemen.
- Bij nieuwbouw maken we afspraken met bouwers om huizen direct te voorzien van zonnepanelen en zo energie-neutraal mogelijk te bouwen.
- De gemeente gaat inwoners en bedrijven adviseren bij het maken van plannen om energie te besparen of op te wekken, begeleidt bij inkoop en uitvoering en neemt de regie bij participatie in grote projecten.
- Bij het grootschalig opwekken van energie wordt gestreefd naar zo groot mogelijk lokaal eigenaarschap.
- De kaders voor de klimaatmaatregelen worden besproken met een burgerpanel voor het klimaat. Dit panel krijgt adviesrecht.
- De uitvoering wordt besproken met wijkinspraakgroepen en bewonerscollectieven. Hier wordt gestreefd naar co-creatie op basis van door de gemeente vastgestelde kaders en inspanningsverplichtingen.

2.9.5 ...Plaatsen van windmolens

- Zoveel mogelijk geschikte plekken voor windmolens langs A12/A30 benutten en voor 2025 ook bouwen of op zijn minst vergund hebben aan partijen die deze molens willen bouwen.

- Lokale initiatieven hebben voorkeur bij het indienen van plannen, waarbij we voorwaarde stellen om de lokale gemeenschap zoveel mogelijk te laten profiteren van de financiële opbrengsten.
- Gezondheidsrisico's dienen te worden vermeden bij locatiekeuzes. Een energiecluster langs snelwegen en op onze industrieterreinen is logisch. Windmolens te dicht op bebouwing is te risicovol.
- Bij alle bebouwing in onze gemeente wordt qua hoogte vermeden dat deze zichtbaar is vanuit de natuurgebieden ten oosten van de stand Ede. Die norm moet voor windmolens ook worden gehanteerd.

2.8.6 ...besparen en hergebruik krijgt meer prioriteit

- De gemeente vervangt het eigen wagen- en machinepark versneld met middelen met schone motoren.
- De gemeente maakt een plan om zelf zoveel mogelijk circulair te gaan werken, en hanteert bij inkoop ook duurzaam materiaal, gebruik van emissieloze machines, schone transportmiddelen en circulariteit (stimuleren van verspilling van afval) als norm.
- De gemeente gaat bedrijven helpen en stimuleren om circulaire bedrijfsmodellen te ontwikkelen. In de komende bestuursperiode moet hiervoor een plan komen.
- Openbare verlichting wordt versneld van LED voorzien en we gaan onnodig gebruik van openbare verlichten tegen door aanleg van smartgrids (verlichting uitgeschakelen als er geen verkeer is).
- Adviseren en ontzorgen van inwoners en bedrijven wordt uitgangspunt.
- Verwarmen en verlichten van lege kantoorgebouwen, open winkeldeuren in de winter, energieverslindende terrasverwarming, elektronische reclameborden etc. willen we sterk ontmoedigen.

2.8.7 ...voor de omslag naar schoon vervoer en transport

- We zorgen dat station Ede-West met urgentie wordt opgenomen in de planning van ProRail/ISW
- We willen dat gemeente Ede een plan ontwikkelt voor een nieuwe spoorlijn met stations bij de Kernhem-wijken en Lunteren, die aansluit op de bestaande lijn bij Barneveld.
- De gemeente gaat bedrijven stimuleren om hun transportmiddelen snel te verduurzamen en faciliteert de laadinfrastructuur die daarvoor nodig is.
- De zero-emission-zones voor stadsdistributie worden - in overleg met ondernemers - uitgewerkt. Invoering in 2026, met waar nodig overgangsregelingen, zodat ondernemingen niet in de knel komen.
- Laadstructuur voor personenauto wordt met grote prioriteit ontworpen, waardoor Ede klaar is voor de toename van het gebruik van schone elektrische auto's.
- Er komt een fietsplan 2.0 (als vervanging van het plan uit 2016) waarin een veilig en comfortabel fietsnet wordt ontwikkeld, waardoor het voor bewoners van alle wijken en dorpen aantrekkelijk wordt om de fiets te gebruiken voor woon-werkverkeer en het bereiken van lokale openbare en commerciële voorzieningen.
- Doorfietsroutes naar Wageningen en Veenendaal worden in de komende 4 jaar gerealiseerd, alsmede de fietstunnel ter hoogte van de Lumièrestraat.

2.8.8 ...voor noodzakelijke versterking van het elektriciteitsnet (urgent!)

- Samen met Liander en provincie een plan maken om zon-op-dak en elektrificatie van verwarming en vervoer op het net zoveel mogelijk ruimte te kunnen blijven geven, zodat alle bovenstaande doelstellingen ook waargemaakt kan worden. De urgentie is groot!
- Nieuwe technieken als teruglevering via bijvoorbeeld autobatterijen bij particuliere laadpalen moet sterk worden gestimuleerd, zodat er meer balans in ons netwerk komt.
- Samen met Liander en provincie Gelderland maken we plannen voor ons landelijk gebied voor collectieve aansluitingen zoals bij glasvezelinternet (aanleg bij voldoende belangstelling).

3. Versterking van landschap, natuur en biodiversiteit

Kern

Ede is een prachtige, groene gemeente met fraaie landschappen en veel bos en heide. Daardoor is onze gemeente een zeer gewaardeerde woonomgeving maar ook toeristen willen van die fraaie natuur genieten. De inkomens van veel Edenaren zijn direct of indirect afhankelijk van toerisme. Natuur is van zichzelf al van onschatbare waarde. Wij willen onze natuurgebieden behouden en zelfs uitbreiden. Werken aan de kwaliteit van onze natuur zowel in de natuurgebieden zelf, in agrarische landschappen als ook in onze bebouwde kommen is hard nodig. Onze natuur is namelijk in de afgelopen tientallen jaren dramatisch achteruitgegaan. Vele soorten planten, dieren en insecten zijn verdwenen. Het aantal bomen in onze gemeente neemt nog altijd in hoog tempo af. De neerslag van grote hoeveelheden stikstof - vooral door de sterk groeiende veestapel, de toename van verkeer en bouwactiviteiten in onze regio - zorgt voor o.a. sterke vergrassing van onze heide gebieden, aantasting en sterfte van diverse loofboomsoorten en tekort aan mineralen in het voedsel van dieren. De verdroging van onze bodem door klimaatverandering en onttrekking van water door huishoudens en agrarische en andere bedrijven zorgt voor verdere verzwakking en vooral sterfte onder naaldbomen. In de komende periode willen we deze ontwikkeling stoppen. We willen ervoor zorgen dat het aantal bomen en planten weer kan toenemen. Dat is niet alleen belangrijk voor behoud van de natuur zelf, het is ook een belangrijke bijdrage om klimaatverandering tegen te gaan want de natuur haalt veel broeikasgas (CO₂) uit de lucht en heeft een sterk koelende functie, hetgeen steeds belangrijker zal worden.

3.1 We willen de landbouw helpen met omslag naar natuur-inclusief en diervriendelijk boeren

De oorzaken van de achteruitgang van onze natuur zijn wel bekend maar hoe keren we die processen om? Onze gemeente kent veel intensieve veehouderij. GroenLinks wil een sterke afname van de veestapel met voorrang voor sanering van agrarische bedrijven dicht langs de natuurgebieden. Hiervoor zijn we vergaand afhankelijk van de regelgeving en van het beschikbare geld voor uitkoopregelingen van de rijksoverheid en de provincie. Wij begrijpen dat de sociale gevolgen voor de betrokkenen groot zijn. “Boeren” is a-way-of-life en niet zomaar een beroep. De omslag zal zoveel mogelijk in overleg met de sector vorm moeten krijgen met als doel om de gezinnen van de huidige agrarische bedrijven een nieuw toekomstperspectief te bieden.

Agrarische bedrijven die hun bedrijf biologisch, circulair, natuur-inclusief en diervriendelijk willen runnen – buiten een bufferzone van het bestaande natuurgebied – zijn voor GroenLinks welkom in onze gemeente. Maar dat betekent juist extensivering van de bedrijven en wat ons betreft is daarbij het mogelijk maken van natuurlijk gedrag voor de gehouden dieren voor ons van groot belang.

Ook landbouw dat bijdraagt aan de eiwittransitie (van vlees naar planten) zien we graag ontwikkelen in onze regio, evenals vezelteelt waarvan de opbrengst kan worden gebruikt als biobased isolatiemateriaal.

Perspectief op voldoende inkomen is een basisvoorwaarde om het agrarisch bedrijf op een betere basis voort te zetten. Het proces van certificering en financiering voltrekt zich buiten de waarneming van het gemeentebestuur. Maar bij bevorderen van korte ketens en andere nieuwe verdienmodellen, bij verbetering van inrichting (o.a. agro-forestry) en het beheer van het landschap zien wij een faciliterende en sturende rol voor onze gemeente om de ontwikkeling de goede kant op te krijgen. Goed overleg met de provincie en de agrarische sector is nodig, maar regie vanuit de gemeente is een voorwaarde om het te laten slagen.

3.2 Hoe komen we van afname van bomen naar uitbreiding van bos en natuur.

Kap in de natuur zelf t.b.v. herstel van “oorspronkelijke” open landschappen en pogingen tot diversificatie van soorten in het bos waren in de afgelopen jaren de belangrijkste oorzaken voor de afname van het bosareaal in ons land. Maar ook woning- en wegenbouw veroorzaken tot nu toe veel bomenkap. Dat risico neemt verder toe omdat de stedenband Nijmegen-Arnhem-Ede recent een verstedelijkingsopdracht van het rijk heeft gekregen. Tussen nu en 2040 zouden in onze gemeente wellicht zo’n 20.000 woningen meer moeten worden bijgebouwd (ongeveer 4x de omvang van Lunteren), dus de druk op ons gebied wordt heel groot. Niettemin is er de ambitie om de groene structuur in onze regio juist te versterken. Maar om dat voor elkaar te krijgen moet het roer stevig om.

De gemeente kan invloed uitoefenen op herbestemming van voormalige landbouwgrond. Een deel zal uiteraard nodig zijn voor bovengenoemde woningbouw. Maar tegelijk willen we concrete plannen zien om het groene karakter van onze gemeente te versterken. Via sturing d.m.v. de nieuwe omgevingsvisie en vergunningen willen we een stevig deel bestemmen voor meer bos en meer ecologisch verantwoorde alternatieve teelt.

De klimaatomstandigheden veranderen de komende tientallen jaren ingrijpend. Het bos- en natuurbeheer moet zich richten op die toekomstige omstandigheden en niet op herstel van omstandigheden uit een verleden wat nooit meer terugkomt. Voor herstel van bos en heide werd recent ingezet op grootschalig bekalen. We willen voorzetting van experimenten maar de komende jaren moet goed worden gemonitord of hiermee wel positieve effecten worden behaald. Wellicht zijn andere maatregelen nodig zijn om de bodem te laten herstellen. Samenwerking met andere bosbeheerders en provincie is hierbij van groot belang.

Een belangrijke vraag voor de komende jaren is hoe we water kunnen vasthouden om verdroging van bosgebieden op de hogere zandgronden tegen te gaan. We verwachten van de gemeente dat in overleg met waterschappen en waterbedrijven wordt bezien hoe het grondwaterpeil in droge zomers op voldoende niveau kan blijven.

3.3 Voor versterking van biodiversiteit wordt ecologisch groenbeheer in dorpen en wijken leidend

Ontwerpen en bouw van woonwijken willen we vanaf nu ook volledig “natuurinclusief”. De bestaande natuurstructuren zijn van onschatbare waarde en worden leidend voor het wijkontwerp. Daarmee blijven veel volwassen bomen behouden voor groen opgezette wijken. In die wijken moet ook een ruimhartige norm voor groenoppervlak worden vastgesteld (zoals dat ook al geldt voor parkeernormen).

Naast de ambitie om van Ede de eerste bos-stad van Nederland te maken (vanuit oogpunt van koeling en betere wateropname in de bodem – zie hoofdstuk 3.1) is veel divers en aaneengesloten groen in onze woonomgeving ook noodzakelijk voor het bevorderen van biodiversiteit in het totale gebied. Voor versteende wijken wordt een plan per wijk gemaakt om bomen en groen te versterken (zie ook hoofdstuk 3.1)

3.4 Recreatie willen we in balans met natuurbehoud en natuurversterking.

Jarenlang is de Veluwe met succes gepromoot als toeristische trekpleister. Door sterk toegenomen toeristisch gebruik – mede versneld door de coronamaatregelen - is de druk op de natuur echter te groot geworden. De bosbeheerders vinden de huidige mate van het “vrije” gebruik onhoudbaar. Het doel is inmiddels verschoven naar behoud en herstel van de ecologische biodiversiteit op de Veluwe.

In de context van steeds groeiend toerisme maken veel Edese recreatiebedrijven een omslag van kamperen naar verhuren van luxe vakantiewoningen die het hele jaar rond beschikbaar zijn. Deze ontwikkeling leidt tot meer woningbouw en versterking van voormalige campings (die aan de rand van of zelfs in de natuurgebieden liggen), bomenkap, afname van groen, toename van verkeer en toename van evenementen om toeristen bezig te houden. Dit alles zorgt voor permanente rustverstoring in de natuurgebieden door het jaar heen en voor nog meer stikstofneerslag, waardoor de natuur niet meer goed kan herstellen.

Ook bij de gemeente en provincie is doorgedrongen dat deze toenemende recreatiedruk slecht nieuws is voor behoud van de natuur en biodiversiteit. GroenLinks steunt de plannen voor natuurzonering, wat betekent dat het in sommige gebieden druk mag zijn maar in andere niet. Een deel van de natuurgebieden wordt zelfs ontoegankelijk gemaakt. Dit zal zeker helpen maar het zal niet genoeg zijn. We moeten kijken naar alle versturende recreatievormen die natuur en biodiversiteit aantasten. Het gaat niet alleen om dagtoerisme maar ook over de gevolgen van verblijfsrecreatie, verkeer en evenementen.

3.6 En dit willen we in de komende vier jaar concreet veranderen....

3.6.1 ...om de landbouw te helpen met de omslag naar natuur-inclusieve en diervriendelijke bedrijfsvoering

- In overleg met provincie en de agrarische sector moet een plan worden gemaakt om stikstof, fijnstof en andere vervuiling op zo kort mogelijke termijn sterk terug te dringen in de hele Foodvalley.
- Uitgangspunten en voorwaarden worden vastgelegd in onze omgevingsvisie voor Ede.
- De gemeente zal ruimhartig moeten zijn in het verlenen van vergunningen die ruimte bieden aan alternatieve (zoveel mogelijk) stikstofvrije economische activiteiten
- Wij sturen op behoud van bedrijven die biologisch, circulair, natuur-inclusief en diervriendelijk willen werken (buiten een bufferzone van het bestaande natuurgebied)

- Wij sturen op een omslag van dierlijke eiwitten naar plantaardige eiwitten in onze regio. Die omslag wordt waar mogelijk gemeentelijk gefaciliteerd.
- We bevorderen korte verkoopketens (o.a. boerderijwinkels), verbetering van landschappelijke inrichting (o.a. agro-forestry) en beter beheer van het landschap, en behoud van waardevolle landschapselementen, waar nodig met gemeentelijke subsidies. Hiervoor willen dat een regeling wordt ontwikkeld.
- We bevorderen nieuwe verdienmodellen via energieopwekking en alternatieve teelt.
- Gebruik van landbouwgif willen we actief tegengaan en ontmoedigen als dat juridisch via verbod niet kan.
- Bedrijven waarin veel wordt gewerkt met giftige gewasbescherming - zoals in de bloemen en bollenteelt - worden geweerd.
- Bevorderen van cursussen voor gezond bodembeheer wordt voortgezet

3.6.2 ...om uitbreiding van natuur en meer bomen te realiseren

- Boskap voor herstel van vroegere “open” en andere historische landschappen willen we gestopt zien. Hiervoor vindt overleg plaats met provincie en andere landschapsbeheerders.
- Vrijkomende landbouwgrond gaan we actief verwerven ten behoeve van aanleg van nieuw bos en natuur, waarbij vooral soorten worden aangeplant die op langere termijn tegen warmte en droogte kunnen.
- Natuurgebieden willen we zoveel mogelijk met elkaar verbinden en barièrrewerking door hekken opheffen
- We maken plannen met waterschappen en provincie om water vast te houden in bossen door meer poelen, herstel van beken.
- Woningbouw tegen of in natuur vermijden om druk op de natuur via verkeer of gebruik (en daarmee ook stikstofneerslag) te laten afnemen.
- Bij het ontwikkelen van het Horapark staan we woonontwikkeling in bestaande kantoorpanden toe, maar geen extra woongebouwen. De natuur in dat gebied dient te worden versterkt.

3.6.3 ...om ecologisch groenbeheer goed in te voeren

- Ontwerp en bouw van woonwijken wordt natuurinclusief met behoud van oude wallen en boomstructuren
- Bestaande bomen in wijken, jong en oud, worden beschermd.
- Er komt een groennorm voor alle wijken, waarin een minimale groenoppervlakte worden vastgelegd.
- Het groenonderhoud wordt volledig ecologisch en afgestemd op het ritme van de natuur zodat maaien en bladblazen niet verstorend is voor zaadvorming, insectenleven en bodemdieren.

3.6.4 ...om recreatie in balans te brengen met natuurbehoud.

- Natuurzonering in onze natuurgebieden in overleg met provincie invoeren en strak handhaven
- Bestemmingswijzigingen voor bestaande vakantieparken ten behoeve van uitbreiding van het aantal vakantiebungalows tegengaan.
- Strikte handhaving (bij recreatiebedrijven) van afgesproken compenserende natuurmaatregelen
- Grond van verwaarloosde vakantiebedrijven zonder economisch perspectief teruggeven aan de natuur.
- Parkeergelegenheden voor auto's verplaatsen naar de randen van onze natuurgebieden.
- Mogelijkheden van fietsverhuur aan de randen van onze natuurgebieden stimuleren.
- Betere bereikbaarheid van natuurgebieden met het openbaar vervoer realiseren.
- Maximumsnelheden op wegen door natuurgebieden omlaag brengen naar 60 kilometer per uur
- Geen mountainbikeroutes door natuurgebieden met een beschermde status (natura 2000/GN-gebieden) of buiten de daarvoor aangewezen paden.
- Evenementen buiten de bebouwde kom zoveel mogelijk autovrij organiseren

4. Verbinding: Ede is wat we er samen van maken

Kern

GroenLinks wil een samenleving waarin ieder zichzelf kan en mag zijn, ongeacht waar je vandaan komt, wat je huidskleur is, hoe oud je bent, waar je in gelooft, van wie je houdt en of je misschien een beperking hebt. Die vrijheid kan alleen bestaan als we elkaar die vrijheid ook gunnen, rekening houden met elkaar en elkaars welzijn en (sociale) veiligheid bewaken. We moeten bereid zijn om elkaar te beschermen wanneer uitsluiting, discriminatie en zelfs fysiek mishandelen dreigt. Vanuit het gemeentebestuur is een krachtige stimulans nodig om begrip en contact tussen mensen met verschillende achtergrond te bevorderen en de verbindende initiatieven uit de samenleving te ondersteunen. Tegelijk moeten we ook duidelijk zijn dat uitsluiting van mensen gewoon niet wordt geaccepteerd, ongeacht of dit gemotiveerd wordt door religieuze, politieke of andere maatschappelijke opvattingen. Uitsluiting en discriminatie accepteren we *niet* en discriminatie moet desnoods bestuurlijk of zelfs juridisch worden aangepakt. Sociale veiligheid voor iedere inwoner is de basis voor verbinding. En alleen zo ontstaat er een sfeer in Ede waarin iedereen zich welkom en geaccepteerd voelt.

Ede is in allerlei opzichten zeer divers. Elk dorp in onze gemeente heeft zijn eigen identiteit. Het dagelijkse sociale leven in de wijken van Ede stad is onderling ook zeer verschillend. Ede inwoners maken deel uit van verschillende geloofsgemeenschappen, hebben verschillende culturele achtergronden, afkomst, huidskleur etcetera. Het werken aan verbinding blijkt dan in de praktijk niet altijd gemakkelijk. En we weten uiteraard dat we niet alle problemen in Ede kunnen oplossen. Maar hieronder geven we aan waar we als gemeentebestuur wel een rol kunnen nemen om zoveel mogelijk Edenaren een volwaardige plek te bieden in onze Edese samenleving. Want Ede is wat we er samen van maken!

4.1 We willen betere voorzieningen om eenzaamheid te verminderen...

Steeds meer inwoners raken sociaal geïsoleerd en/of ervaren eenzaamheid. Eenzaamheid groeit onder alle leeftijdsgroepen en dat is versterkt door de corona-maatregelen in 2020/2021. Het aantal één-persoonshuishoudens is de laatste 30 jaar bijna verdubbeld tot bijna 40%. Alleenstaanden die hun werk verliezen, verliezen daarmee vaak ook veel van hun contacten en worden kwetsbaar voor vereenzaming. Werk vinden is soms niet gemakkelijk als gevolg van uitsluiting door werkgevers op grond van leeftijd, afkomst of om andere redenen. Vrijwilligerswerk is voor diverse groepen een mogelijkheid om uit het isolement te komen. Ook bij veel ouderen, die niet meer naar een verzorgingshuis kunnen, kan vereenzaming ontstaan wanneer hun eigen woonomgeving onvoldoende wijkvoorzieningen zijn waar zij elkaar kunnen ontmoeten. Daarom wil GroenLinks de komende jaren de focus op de versterking van de sociale basis en een inrichting van woonwijken die uitnodigt tot ontmoeting. In elke wijk en/of dorpskern willen we werken aan meer mogelijkheden voor ontmoeting in de openbare ruimte. We willen dat buurthuizen, bibliotheken en verenigingen een breder aanbod in het programma kunnen aanbrenge voor activiteiten die uitnodigen tot ontmoeten. Per wijk is het van belang dat goed in beeld komt welke groepen belang hebben bij ontmoeting en sociale activiteiten. Lang niet altijd kunnen mensen dit belang zelf goed vormgeven. Daar zijn professionele coördinatoren voor nodig, die nu slechts in enkele buurthuizen aanwezig zijn.

4.2 We willen een toegankelijk Ede voor onze inwoners met een beperking (inclusie).

In een inclusieve gemeente voelt iedereen zich welkom, met of zonder beperking. De gemeente Ede heeft daarvoor via een participatieproces met organisaties en ervaringsdeskundigen een 'Lokale Inclusie Agenda' gemaakt. Hierin staat hoe de gemeente wil werken aan het uitvoeren van het [VN-verdrag Handicap](#) en binnen welke tijd het in Ede wordt gerealiseerd. Het plan beschrijft wat nodig is om toegankelijkheid voor mensen met een belemmering te garanderen in onderwijs, werk, inkomen, vervoer, wonen en leven. De gemeente is goed op weg, maar is nog veel werk te verrichten voor we van een inclusief Ede kunnen spreken. De komende bestuursperiode moet planmatig een inhaalslag worden gemaakt, zodat mensen met een beperking volwaardig kunnen deelnemen aan onze samenleving.

4.3 Hulp is vanzelfsprekend voor mensen die laaggeletterd en/of niet digitaal vaardig zijn.

Digitalisering is – door wettelijke maatregelen - ook in de Edese gemeentelijke dienstverlening en informatievoorziening vergaand doorgevoerd. Tegelijk moeten we constateren dat een aanzienlijke groep inwoners

onvoldoende in staat is om met de digitale dienstverlening om te gaan (landelijk is de schatting dat dit om tussen 3 en 4 miljoen inwoners gaat, op Edese schaal zijn dat maar liefst 20.000 tot 30.000 inwoners). Dit betreft ouderen, maak ook laaggeletterden en mensen met een geestelijke beperking. Veelal wordt dit aangeduid als “achterstand”, maar de realiteit is dat het overgrote deel van deze groep structureel niet in staat zal zijn om deze vaardigheden zelfstandig uit te voeren. We moeten als samenleving daarom zorgen dat deze mensen de hulp en de dienstverlening krijgen waar ze recht op hebben. Dat is een voorwaarde om volwaardig in de samenleving mee te doen.

Het aantal laaggeletterden in Ede wordt geschat tussen de 9.000 tot 13.000 inwoners. Instellingen zoals het Taalhuis en vrijwillige initiatieven - die mensen helpen hiermee om te gaan - zijn onmisbaar. Het is van groot maatschappelijk belang om de effectiviteit en omvang van dit aanbod, waar mogelijk, te versterken.

4.4 Statushouders willen we snel kunnen opnemen in onze samenleving

Mensen die vanuit een levensbedreigende situatie van oorlog en vervolging veiligheid zoeken in Nederland zijn hier welkom. Rechtvaardigheid en menselijkheid zijn voor GroenLinks waarden die voorbij de gemeentegrenzen reiken. De gemeente heeft een rol te vervullen bij het huisvesten en helpen van mensen, die gedwongen moesten vluchten en inmiddels een verblijfsvergunning hebben (de zogeheten statushouders).

Een groep vluchtelingen zal de komende jaren worden gehuisvest in een COA-accommodatie in Deelen. Een groot deel daarvan zijn statushouders of vluchtelingen met een grote kans om statushouder te worden. In het komende jaar krijgt de gemeente de wettelijke bevoegdheden terug voor de integratieactiviteiten voor deze groep. Wij willen dat de gemeente die bevoegdheden optimaal gebruikt om deze mensen zo snel mogelijk goed te laten integreren in onze Edese samenleving. Dat kan alleen als deze ondersteuning veel intensiever wordt georganiseerd dan door andere instanties de afgelopen jaren is gedaan.

4.5 We werken aan een open samenleving waar niet in wordt gediscrimineerd.

Discriminatie betekent uitsluiting en heeft directe gevolgen voor maatschappelijke acceptatie, kansen en bestaanszekerheid. We willen een open samenleving waarin niet wordt gediscrimineerd op afkomst, fysieke of mentale staat, overtuiging, gender, seksuele geaardheid, leeftijd, inkomen of opleiding. Een samenleving waarin iedereen vrij zichzelf kan zijn. In onze diverse Edese samenleving is dat helaas nog niet voor iedereen vanzelfsprekend.

Voor de LHBTI-ers in onze gemeente hebben we - samen met andere partijen - ervoor gezorgd dat Ede in 2021 is uitgeroepen tot “Regenbooggemeente”. Er wordt nu actief gewerkt aan volledige acceptatie in Ede.

We hebben in onze samenleving ook veel te maken met (institutioneel) racisme, discriminatie van vrouwen en leeftijdsdiscriminatie (Mensen boven de 45 kunnen het bijvoorbeeld heel moeilijk krijgen om hun baan te behouden of bij verlies van werk, blijkt het moeilijk om opnieuw werk te krijgen).

We willen dat de gemeente in al haar handelen het goede voorbeeld geeft. Ook kan de gemeente haar positie als subsidiegever of opdrachtgever gebruiken om maatschappelijk gewenst gedrag in andere organisaties te bevorderen. GroenLinks zal zich hardmaken voor om die voorbeeldfunctie, waar mogelijk in te zetten.

Herdenken kan ons helpen om via verhalen uit de geschiedenis meer onderling begrip te krijgen. De verhalen vertellen de vreselijke gevolgen van denken in termen van ongelijkwaardigheid tussen mensen, zoals de massamoorden tijdens de 2^e wereldoorlog, waardoor in Nederland bijna 200.000 doden te betreuren waren en in het toenmalig Nederlands Indië zelfs 4 miljoen slachtoffers, waarna in de periode na de capitulatie van Japans een periode van angst en geweld volgde tijdens de bersiap-periode. Ook het koloniale verleden van Nederland en onze rol in de slavernij laat tot op de dag van vandaag zijn sporen na in onze samenleving. Herdenken zal het besef levend houden dat vrijheid en verbinding niet vanzelfsprekend zijn maar alleen kunnen bestaan als wij het handelen vanuit gelijkwaardigheid dagelijks in praktijk brengen.

4.6 We versterken verbinding via cultuur, welzijnsactiviteiten, sport en onderwijs

Onderwijs, sport, culturele en welzijnsactiviteiten en maatschappelijke evenementen zijn krachtige vormen waarbij onze inwoners elkaar ontmoeten en samen activiteiten ondernemen, veelal over de sociale grenzen van woonomgeving, levensovertuiging, kleur, geaardheid, afkomst, inkomen en opleiding heen. In een samenleving die steeds meer individualiseert zijn deze functies belangrijker dan ooit.

Het is zorgelijk dat ook in onze gemeente sprake is van vergaande segregatie in het basisonderwijs, waardoor kinderen van verschillende afkomst niet met elkaar in de wijk leren omgaan maar in feite opgroeien in afgeschermden denk- en leefwerelden van hun ouders. Dat maakt het bevorderen van wederzijds begrip ook op latere leeftijd lastiger. Dit kunnen we op korte termijn niet veranderen. Des te belangrijker zijn alle

ontmoetingsvormen die jongeren en volwassen wel bij elkaar betrekken en waar de gemeente wel verantwoordelijkheid voor kan nemen.

In het onderwijs heeft de gemeente de verantwoordelijkheid voor het bestrijden van onderwijsachterstanden. Vooral het onderwijs voor kwetsbare kinderen is door de lockdowns de afgelopen tijd onder druk komen te staan. Er is landelijk veel extra geld beschikbaar voor herstel maar veel deskundigen betwijfelen of de opgelopen achterstanden daarmee snel kunnen worden ingehaald. Het is waarschijnlijker dat dit de betreffende kinderen lang zal achtervolgen en dat daarmee ook langdurige ondersteuning nodig zal zijn in de komende bestuursperiode. GroenLinks wil dat de gemeente de scholen op dit vlak helpt waar dat mogelijk is. We realiseren ons dat veel verenigingen alleen goed kunnen functioneren door de inzet van talloze vrijwilligers. De clubs kunnen hulp van de gemeente goed gebruiken om dit op peil te houden.

De cultuursector heeft in de coronacrisis enorme klappen gehad. We zijn tevreden met de lokale herstelagenda van het gemeentebestuur waardoor de instellingen financieel heelhuids door de coronacrisis zijn geloodst. De komende jaren kan weer worden gewerkt versterking van het aanbod, wat voor het vestigingsklimaat in onze groeiende stad van groot belang is.

Ook hier geldt dat de vele culturele activiteiten niet kunnen worden georganiseerd zonder de inzet van vrijwilligers. Maar hun aantal is tijdens de coronatijd teruggelopen. Bijkomend probleem is dat de vrijwilligers in kennis en vaardigheden soms niet konden meegroeien met de vernieuwingen die tijdens de lockdown noodgedwongen zijn doorgevoerd. De sector staat dus voor een dubbele inhaalslag. We zullen alert blijven of dit ook extra ondersteuning zal vragen van de gemeente.

Voor nieuwe culturele initiatieven kan het vinden van geschikte ruimte voor de activiteiten moeilijk zijn. Als ruimte wordt aangeboden via commerciële huurtarieven, zoals nu gebruikelijk is, kan dit belemmerd werken. Hiervoor willen we een oplossing door middel van aangepaste voorwaarden. De door ons gewenste subsidiestructuur van de gemeente zal nieuw aanbod stimuleren en ook meer ruimte bieden om succesvol gebleken nieuw cultureel aanbod een vaste financiële basis te geven. Zo bouwen we langzaam maar degelijk aan een versterking en verbreding van het cultureel aanbod in onze gemeente.

4.7 En dit willen we in de komende vier jaar concreet veranderen....

GroenLinks ziet eerlijk delen van welvaart als belangrijke voorwaarde voor onze inwoners om zich verbonden te kunnen voelen en om volwaardig deel te kunnen nemen aan onze Edese samenleving (zie [hoofdstuk 1](#)). GroenLinks denkt dat een andere inrichting van onze wijken, straten en wegen een belangrijke bijdrage kan leveren aan meer veiligheid, sociale vrijheid, ontmoeten en gezondheid (zie [hoofdstuk 5](#)).

4.7.1...om eenzaamheid te verminderen

- Woonwijken inrichten zodat de openbare ruimte meer uitnodigt tot ontmoeten (zie hoofdstuk 5)
- Per wijk in beeld brengen welke doelgroepen belang hebben bij voorzieningen voor ontmoeten
- Buurthuizen en bibliotheken (huiskamer-van-de-stad-principe) zoeken verbinding met organisaties die ontmoetingsdoelen hebben in zorg, cultuur, creativiteit en sport, met als doel om een gezamenlijk ontmoetings-programma voor elke wijk/dorp te maken.
- Waar mogelijk worden deze functies op één locatie samengebracht.
- Buurthuizen krijgen een professionele coördinator die zorgt voor continuïteit, voor op de wijkbehoefte afgestemde activiteiten-opbouw en voor werving en begeleiding van vrijwilligers in de wijk.

4.7.2 ...om de toegankelijkheid te verbeteren voor mensen met een beperking

- de vastgestelde Edese inclusie-agenda willen we in de komende vier jaar volledig uitvoeren.
- In onze subsidieverordening zal inclusie een voorwaarde worden, en waar mogelijk ook in het gemeentelijk inkoopbeleid.
- De gemeente zal krachtig bevorderen dat ook de toegankelijkheid van winkelgebieden is gewaarborgd.
- De gemeentelijke organisatie heeft een voorbeeldfunctie en tevens de verantwoordelijkheid om de openbare ruimte en maatschappelijke gebouwen toegankelijk te maken (zie hoofdstuk 5)

4.7.3 ...om laaggeletterden te helpen en mensen die niet digitaal vaardig zijn

- Persoonlijke gemeentelijke dienstverlening en maatschappelijke hulp moet voor deze doelgroepen ten alle tijden beschikbaar zijn en blijven.

- Effectiviteit en omvang van dit aanbod en – in overleg met het Taalhuis en de vrijwilligersorganisaties- waar mogelijk versterken.

4.7.4 ...om statushouders snel op te kunnen nemen in onze samenleving

- GroenLinks is van mening dat deze groep vanaf dag 1 begeleiding moeten krijgen om de taal goed te leren.
- De gemeente zorgt voor alle benodigde ondersteuning om zo snel mogelijk goed te kunnen functioneren in onze Edeese samenleving en om zich daarin thuis te kunnen voelen.

4.7.5 ...om een open samenleving te bevorderen

- Discriminatie actief bestrijden en desnoods juridisch of bestuurlijk aanpakken
- Begrip en contact tussen mensen met verschillende achtergronden bevorderen door verbindende activiteiten uit de samenleving actief te ondersteunen.
- Bezien in hoeverre wijkgebonden schoolkeuze kan worden gestimuleerd via betere informatie over de kwaliteit van de wijkscholen, waarmee segregatie kan worden tegengegaan.
- In overleg met de scholen bezien of aanvullende maatregelen wenselijk zijn om te helpen onderwijs-achterstanden, die tijdens de coronaperiode zijn verergerd, geleidelijk in te lopen.
- We zien er de komende jaren op toe dat het gemeentebestuur - in overleg met de LHBTI-organisaties in Ede - concrete stappen onderneemt (in lijn met de keuze om Regenbooggemeente te zijn) om te bevorderen dat iedereen zich, ongeacht zijn of haar seksuele geaardheid, in Ede welkom en veilig kan voelen.
- Inwoners actiever betrekken bij herdenkingen om zo belangrijke verhalen over de vreselijke gevolgen van ongelijkwaardigheid uit het verleden bekendheid te geven en levend te houden.
- De gemeente heeft een voorbeeldfunctie in al haar handelen en zorgt dus ook als werkgever dat haar organisatie een afspiegeling is van onze samenleving en tevens een actief beleid voert om de kwaliteiten van oudere werknemers zo lang mogelijk te benutten.

4.7.6 ...om verbinding te versterken via cultuur, sport, welzijnsactiviteiten en onderwijs

- Wij willen krachtige ondersteuning van sport waar alle inwoners aan kunnen deelnemen (breedtesport).
- We willen dat jeugdigen kunnen sporten, ongeacht het inkomen van de ouders.
- We willen intensievere ondersteuning voor clubs en verenigingen die zich zorgen maken of er op termijn voldoende vrijwilligers beschikbaar blijven. De verenigingen zijn er namelijk sterk van afhankelijk.
- In aanvulling op het bestaande culturele aanbod is het belangrijk dat nieuwe initiatieven voor kunst en cultuur, versterking van werk- en galerieruimte voor lokale kunstenaars, en een nieuw museum ARTbase in de komende 4 jaar worden gesteund en vormgegeven.
- Vooral de verbindende functie tussen het nieuwe museum ARTbase en de andere culturele instellingen en lokale kunst in onze gemeente willen we gerealiseerd zien, zodat ARTbase kan uitgroeien tot een toegangspoort tot de andere musea en andere culturele hotspots.
- Het ontwikkelen van busroutes langs culturele hotspots in de gemeente juichen wij toe.
- Het huidige systeem van incidentele project- en waarderingssubsidies voor culturele activiteiten moet worden uitgebreid. We willen van eenmalige projectsubsidies naar mogelijkheden om de continuïteit van waardevolle en succesvolle nieuwe initiatieven te bewerkstelligen. We willen van waarderingssubsidies naar stimuleringsubsidies.
- Voor nieuwe culturele initiatiefnemers die ruimte zoeken, willen we actieve begeleiding. Die zou gegeven kunnen worden door een cultuurmakelaar. In het ruimteaanbod moet rekening kunnen worden gehouden met hun vaak beperkte financiële draagkracht.

5. Ons leven in wijken en dorpen: Dit kan beter!

kern

GroenLinks vindt dat de kwaliteit van onze woonomgeving voorop moet staan in de ontwikkeling van woonstraten in dorpen, wijken, landelijk gebied en natuur. De inrichting van wegen, straten, fiets- en voetpaden, pleinen, parken, groen, water, en wijkvoorzieningen bepalen in belangrijke mate of we prettig kunnen wonen. Veiligheid, rust, ontmoeten en vergroenen en aanpassing aan het klimaat hebben daarbij hoge prioriteit.

Het is steeds drukker op onze wegen, voet- en fietspaden. Door verdere verstedelijking zal het nog drukker worden en wordt de bereikbaarheid en doorstroming steeds meer belemmert. Een efficiënter gebruik van onze openbare ruimte is daarom noodzakelijk. Gemiddeld wordt tot nu toe meer dan de helft van de ruimte in wijken en dorpen gebruikt voor toegangswegen en parkeerruimte voor auto's. Door alleen te kijken naar het belang van autobereikbaarheid en auto-doorstroming komt het belang van de eerdergenoemde veiligheid en rust, en met ontmoeten en vergroenen steeds meer in de knel. Dat willen we anders en daarvoor is een omslag in denken nodig.

Door een fijnmazig netwerk van openbaar vervoer, veilige fietsroutes, deelauto's e.d. kan het aantal parkeerplaatsen per wijk geleidelijk omlaag. Door verlaging van de maximumsnelheid zijn ook niet overal in de wijken meer tweebaanswegen nodig. Daarmee kunnen we ruimte maken voor meer groen, meer ontmoetingsplekken en krijgen we ook meer rust in de wijken. Kortom: de kwaliteit van onze woonomgeving gaat vooruit. Het kán, maar alleen als we andere keuzes durven maken.

5.1 Toegankelijke woonstraten is voor iedereen een basisrecht!

Voor toegankelijke straten en wijken is bij de inrichting van de woonomgeving meer aandacht nodig voor mensen met een beperking, ouderen en kinderen. Kan je met een rolstoel over de drempel van winkels en gebouwen? Is er een voelbaar niveauverschil tussen stoep en straat voor blinden en slechtzienden? Kan je met een scootmobiel comfortabel over de bestrating? Zijn er geen obstakels op de voetpaden? Zijn er winkels en andere voorzieningen dicht in de buurt? Zijn er bushaltes nabij de woningen voor oudere bewoners? Zijn de speelplaatsen en scholen veilig bereikbaar voor de kinderen? De gemeente brengt dit met de ervaringsdeskundigen in beeld en neemt maatregelen om dit dat goed te regelen. Zo krijgt iedere bewoner gelijke kansen in gebruiken van de openbare ruimte en is de straat voor iedereen.

5.2 We willen een sociale woonomgeving.

Traditioneel is veel aandacht voor privacy in onze woningbouw. Maar het ontbreekt vaak aan mogelijkheden om je wijkbewoners in je woonomgeving te ontmoeten. Het aantal alleenstaanden groeit sterk in alle leeftijdsgroepen en de mogelijkheden om sociale contact te maken in de openbare ruimte zijn beperkt. Een andere kijk op de wijk-als-leefgemeenschap kan helpen om het groeiende probleem van eenzaamheid aan te pakken. Het vraagt om een andere visie op woningbouw, met bouwvormen die aandacht voor elkaar stimuleren, zoals hofjes, meer generatiewoningen, zorgwoningen etc. Het vraagt om een andere visie op de openbare ruimte, waar mensen in hun straat meer mogelijkheden krijgen om contact met elkaar te maken, zoals parkjes met ontmoetingsplekken, met bankjes, met recreatiemogelijkheden. Het vraagt om buurthuizen, bibliotheken, en scholen in de wijken, om mogelijkheden voor sport, creatieve en sociale activiteiten, een winkelcentrum met zitjes, terrasjes en andere mogelijkheden voor ontmoeting. De gemeente brengt in overleg met de wijk in beeld of deze voorzieningen voldoende aanwezig zijn, aansluiten bij de behoefte van de wijkbewoners en goed bereikbaar zijn. Zo niet dan wordt een plan gemaakt om dit dat goed te regelen. Want zo bevorderen we ontmoeting in de openbare ruimte. Zo worden plekken waar buurtbewoners een gevoel van saamhorigheid creëren de basis voor fijn wonen.

5.3 We willen een veilige woonomgeving

Verkeersveiligheid en sociale veiligheid zijn een belangrijke basis voor het welbevinden van iedere bewoner. Te hard rijden in een woonwijk is een breed gedeelde ergernis en ondermijnt het veiligheidsgevoel. Snelheid van maximaal 30 km per uur is wat GroenLinks betreft de norm in onze woonwijken. Deze ontwikkeling is al in vele Nederlandse gemeenten gaande en heeft brede steun in ons eigen parlement. In Ede geldt de 30km al in veel woonstraten. Maar op veel wijkontsluitingswegen geldt vaak 50 km, terwijl dat ook gewone woonstraten zijn.

Daarmee vormen deze wegen veelal een verkeersbarrière in onze woonomgeving, waardoor scholen, wijkvoorzieningen, parkjes en speeltuintjes meestal niet veilig te bereiken zijn. Snelheidsverlaging is daarmee voor GroenLinks een basisvoorwaarde voor een verkeersveilige en sociale woonomgeving.

De druk op het autoverkeer kan afnemen door veilige fiets- en wandelroutes in de wijken en dorpen. Goede en veilige (door-)fietsroutes tussen de wijken en belangrijke (winkel-)voorzieningen, wijk-, stads- en dorpscentra, treinstations en naastgelegen woonkernen zijn daarbij van groot belang. Daarmee bevorderen we ook dat mensen op korte en middellange afstanden de fiets nemen om naar het werk te gaan in plaats van de auto.

Bijzondere aandacht verdient de verkeerssituatie in het buitengebied. Daar vinden veel ongelukken plaats, met ernstig letsel en doden tot gevolg. GroenLinks wil ook hier de maximumsnelheid op alle gemeentelijke wegen naar 60km per uur. Maar de maximumsnelheid is niet het enige aandachtspunt. Ook het weggedrag van automobilisten en rijden onder invloed is hier een groot probleem. Dat vraagt dringend om oplossingen.

5.4 We willen een duurzame woonomgeving

In de komende jaren zal de omslag naar het gebruik van schone energie steeds meer invloed gaan hebben op onze woonomgeving. Geleidelijk zal gasverwarming niet meer worden gebruikt en zal per wijk een plan worden uitgewerkt om bewoners te helpen een alternatieve vorm voor verwarming te kiezen (de warmtetransitievisie). Voor een deel van zal de overstap worden gemaakt naar verwarming door middel van elektra.

Daarnaast zal de benzine- en dieselauto plaatsmaken voor elektrisch vervoer. Laadpalen vragen om steeds meer plek in onze wijken. Steeds meer bewoners plaatsen zonnepanelen op hun daken. In nieuwe wijken kan het stroomnet dat wel aan, maar er ontstaan nu al capaciteitsproblemen op het net in oudere wijken.

De omslag naar schone energie is dringend nodig en heeft vele voordelen, waarbij bewoners en gemeente samen moeten optrekken bij het vinden van goede oplossingen. GroenLinks wil dat samen met inwoners betaalbare plannen worden uitgewerkt, zodat iedereen weet wat er op ons afkomt en we daar met elkaar naar toe kunnen werken.

5.5 We willen een gezonde woonomgeving met goede luchtkwaliteit

Het wordt steeds duidelijker dat een aantrekkelijke en goed ingerichte openbare ruimte, die lopen, fietsen, bewegen en spelen stimuleert, sterk bepalend is voor een gezonde levensstijl. Wie bovendien in een groene omgeving leeft, voelt zich gezonder en bezoekt minder vaak de huisarts, zo blijkt uit onderzoek.

Het belang van schone lucht heeft in onze gemeente veel te weinig aandacht. Niet veel inwoners realiseren zich dat die luchtkwaliteit in onze gemeente niet altijd goed is, waardoor mensen hier gemiddeld een jaar korter leven dan gemiddeld in Nederland. Dat wordt deels bepaald door te veel fijnstof en methaan in onze lucht (zie hfd 4).

De meest directe bron van luchtvervuiling in onze woonwijken is houtstook, met ernstige gevolgen voor de gezondheid van alle wijkbewoners, zeker voor de (grote) groep bewoners met astma, COPD en hartproblemen. Wij willen daarom dat de gemeente houtstook actief gaat ontmoedigen. Ook staan er 2 biomassacentrales pal naast woonwijken, terwijl die zo snel mogelijk moeten worden voorzien van de meest optimale filtersystemen. Door schoon vervoer kan de luchtkwaliteit in woonkernen verder verbeteren. Snelheidsverlaging en de omslag naar elektrische personenauto's zal hier een steeds belangrijker bijdrage aan gaan leveren. Sinds kort zijn de vervuilende dieselmotoren vervangen door elektrische. Wij willen dat de volgende stap wordt dat ook de bevoorrading van winkels wordt vervangen door vervoer, zonder uitlaatgassen. Tot slot willen we maatregelen om het toenemend verkeerslawaai in onze gemeente te verminderen.

Bodemvervuiling kan woonwijken bedreigen, zoals vervuiling van de voormalige ENKA-fabriek die zich in het grondwater bevindt onder de wijken Maandereng en Rietkampen. Deze vervuiling dreigt zich te verplaatsen naar het natuurgebied van het Binnenveld. Hier dient zo snel mogelijk te worden aangepakt.

5.6 Hoge prioriteit voor aanpassing aan klimaatomstandigheden en versterking biodiversiteit

Ook om ons te kunnen aanpassen aan de gevolgen van steeds hoger wordende temperaturen zijn voorzieningen voor koeling en wateroverlast nodig. Maar ook het beter vasthouden van water in onze leefomgeving is belangrijk om verdroging te voorkomen. Grote bomen hebben een dicht bladerdak en daarmee een aantoonbaar verkoelend effect. We zullen bestaande grote bomen zo lang mogelijk moeten beschermen en behouden in de dorpen en wijken. We moeten nu nieuwe bomen aanplanten, die later die functie kunnen overnemen. Veel oudere bomen gaan dood door watertekort, we zullen het water in de wijken beter moeten vasthouden; waar mogelijk willen we stenen en asfalt verwijderen en vervangen door groen. De

bodem in onze woonomgeving moet meer gaan ademen om het water te kunnen opnemen. Dus overblijvend asfalt moet zoveel mogelijk worden vervangen door halfopen verharding. Ecologisch beheer van groenvoorziening in de bebouwde kom is cruciaal voor het herstel van allerlei soorten grond dieren, insecten en vogels. Onderhoud moet worden afgestemd op het tempo van de natuur. Een goed ecologisch beheer kan ons ook behoeden voor plagen als de eikenprocessierups en andere ongewenste exoten.

5.7 Samen met bewoners van wijken, dorpen en landelijke gebied aan de slag

GroenLinks wil dat hiervoor genoemde uitgangspunten de basis gaan vormen voor een leidraad voor de inrichting van de openbare ruimte in onze gemeente. Daarmee kan de kwaliteit van onze leefomgeving sterk verbeteren. De uitgangspunten willen we opgenomen zien in de omgevingsvisie van Ede.

We presenteren hier geen blauwdruk voor hoe Ede er op de vierkante meter nauwkeurig uit moet gaan zien. Elke wijk en woonomgeving is anders. Veranderen is dus maatwerk. Met het invoeren van de omgevingswet wordt participatie een verplichting, maar dat moet niet de drijfveer zijn. GroenLinks wil dat het overleg met de buurten goed wordt vormgegeven. Bewoners ervaren immers dagelijks wat goed of niet goed zit in hun woonomgeving. Die ervaringskennis moet goed worden benut. Een leerzaam voorbeeld zal de herstructurering van de Zeeheldenbuurt en de Bloemenbuurt worden, waar met inbreng van bewoners wordt geprobeerd om de komende jaren de inrichting van de wijken te verbeteren.

Alleen samen kunnen we in vertrouwen bouwen aan een mooie toekomst voor onze wijken en dorpen.

5.8 En dit willen we hiervoor in de komende vier jaar concreet veranderen...

5.8.1 ... voor toegankelijke woonstraten

- Per wijk/dorp wordt een inclusieplan gemaakt om de inrichting van de wijk waar nodig aan te passen om de toegankelijkheid voor mensen met een belemmering te regelen.
- In elke wijk/dorp wordt in overleg met de scholen bekeken welke aanpassing in de wijkinrichting nodig zijn om kinderen veilig de schoolpleinen te laten bereiken. De maatregelen voor de school in wijk ENKA kan als voorbeeld dienen.

5.8.2 ... voor een sociale woonomgeving

- Bij nieuwbouw worden bouwvormen gestimuleerd die naast uitgangspunten van privacy ook uitdagen tot ontmoeten, aandacht en zorg voor elkaar (hofjes, meer-generatiewoningen, zorgwoningen e.d.)
- Per wijk wordt een ontmoetingsplan gemaakt om sociale isolatie tegen te gaan. Het betekent ontwikkelen van groene parkjes, bankjes, speeltuinen en sociale en sportvoorzieningen met een ontmoetingsfunctie.
- Er kan meer ruimte worden gecreëerd voor lopen, fietsen en groen door meer gebruik te maken van eenrichtingsstraten, die daardoor versmald kunnen worden.
- Er komt een andere visie op parkeren in nieuwe woonwijken, waarbij centraal parkeren, liefst aan de randen, ruimte laat in de woonstraten voor vergroening en ontmoeting. Publieke laadvoorziening voor auto's kunnen hierdoor bovendien efficiënt worden aangelegd, zonder verrommeling van de wijk.

5.8.3 ...voor een veilige woonomgeving

- In de bebouwde kom is een maximumsnelheid van 30km per uur uitgangspunt, met uitzondering van de hoofdstructuurwegen, op voorwaarde dat deze wegen van vrijliggende fietspaden zijn voorzien en geen veiligheidsrisico vormen voor aanwonenden.
- Buiten de bebouwde kom is een maximumsnelheid van 60km per uur op gemeentelijke wegen, met uitzondering van doorgangswegen van voldoende breedte en die zijn voorzien van vrijliggende fietspaden en geen veiligheidsrisico vormen voor direct aanwonenden.
- Alcohol in het verkeer is in het buitengebied een groot probleem, oorzaken moeten goed worden onderzocht en aangepakt met voorlichting en versterking van handhaving in het gebied.
- Op fietspaden binnen de bebouwde kom willen we een maximumsnelheid van 25 km per uur. Speed- en sportfietsen die sneller willen en kunnen vormen een te groot risico voor het langzamere fietsverkeer.
- Verhoogde fietspaden vormen een veiligheidsrisico en worden zsm vervangen door brede fietsstroken.
- We willen op zo kort mogelijke termijn een snelheidsverlaging op de N224 vanaf de A30 tot De Langeberg naar maximum 50km per uur, alsmede de realisatie van meer veilige oversteekplaatsen.

- In overleg met de bewoners willen we een oplossing voor o.a. de knelpunten op de Klinkerbergerweg (naar 30km), de Emmalaan (naar 30km) en het sluipverkeer door Bennekom, waar in woonstraten te hard wordt gereden.
- In belang van de fietsveiligheid van schoolgaande kinderen enerzijds en de verkeersveiligheid en rust in de omliggende wijken anderzijds is een extra autotunnel ter vervanging van de gesloten spoorwegovergang op de kerkweg onwenselijk en bovendien onnodig.
- In bestaande bebouwing waar het wegprofiel te krap is voor een veilige combinatie van autorijbanen, voet- en fietspaden zal de invoering worden gestimuleerd van fietsstraten (waar auto's te gast zijn).
- Een adequate afvoer en/of sanering van de vervuiling in het grondwater afkomstig van de voormalige ENKA-fabriek moet snel worden aangepakt, voordat dit in het oppervlaktewater in de wijken Maanderweg en de Rietkampen naar boven gaat komen.

5.8.4 ...voor een duurzame woonomgeving

- De gemeente werkt in overleg met de bewoners per wijk een plan uit voor de overstap van gasverwarming naar een schone vorm van verwarming. Bewoners kunnen daarbij rekenen op professionele begeleiding, onafhankelijke adviezen en waar nodig financiering om onrendabele kosten te vergoeden.
- Bij deze planvorming is betaalbaarheid (woonlasten mogen per saldo niet oplopen) uitgangspunt. Vooral voor wijken waar veel mensen wonen met een laag inkomen is dit een basisvoorwaarde.
- In elke wijk wordt planmatig gewerkt aan een laadstructuur voor elektrisch vervoer, die voor iedereen toegankelijk is, waarbij o.a. toepassing van multifunctionele lantaarnpalen (met een autolaadfunctie) een deel van de oplossing kan zijn (het huidige systeem van paal-volgt-autoaanschaf, leidt tot verrommeling).
- We stimuleren aanleg van laadpalen op particulier terrein om de openbare ruimte te ontlasten, d.m.v. een stimuleringsubsidie, waarbij slim laden wordt gestimuleerd om het netwerk te ontlasten.
- We stimuleren en faciliteren het gebruik van deelauto's.
- In het belang van bereikbaarheid en klimaat is versterking van het openbaar vervoer prioriteit.

5.8.5 ...voor een gezonde woonomgeving met goede luchtkwaliteit

- Houtstook (kachels, buitenstook) wordt ontmoedigd in het belang van de gezondheid van alle wijkbewoners, door middel van actieve voorlichtingscampagnes, stookverbod bij risico-alerts van het RIVM.
- De gemeente zorgt voor bemiddeling handhaving in woonstraten, waar stookgedrag tot aantoonbare directe gezondheidsrisico's leidt. Zondig moet tegen ongewenst stookgedrag worden opgetreden.
- Er komt een subsidie-regelen voor filtersystemen in schoorstenen.
- Biomassacentrales moeten worden voorzien van optimale filtersystemen om de bewoners te beschermen tegen gezondheidsrisico's van uitstoot. De gemeente moet dit als voorwaarde stellen voor de verdere ontwikkeling van het warmtenet.
- We willen dat de gemeente schoon vervoer maximaal faciliteert door goede fietsvoorzieningen en veilige fietsroutes in en tussen wijken, en voorzieningen op comfortabele loop en fietsafstand van de woonstraten.
- Snelheidsverlagingen van het autoverkeer (op korte termijn) en elektrificatie van het autoverkeer (op middellange termijn) dragen bij aan het terugbrengen van de uitstoot van autoverkeer in de woonwijken.
- Waar intensiteit/snelheid van autoverkeer veel verkeerslawaaï veroorzaakt in aanliggende woningen willen we snel oplossingen door meer afstand te creëren (versmallen rijvlak) en/of snelheidsverlaging.
- Waar luchtvervuiling bedreigend is voor de gezondheid van wijkbewoners, moet de gemeente prioriteit geven aan oplossingen hiervoor. Particulier vuurwerk wordt vervangen door centrale vuurwerkshows of andere alternatieven.
- Wij verzetten ons tegen laagvliegroutes en opening van Lelystad Airport, omdat dit onacceptabele gevolgen heeft voor woongenot, werkgelegenheid (recreatie) en gezondheid van onze inwoners (slecht voor klimaat, zorgt voor veel geluidsoverlast, fijnstof en stikstofneerslag)

5.8.6... voor aanpassing aan klimaat en versterking biodiversiteit

- Op basis van het bebomingsplan (zie hoofdstuk 3.1) worden versteende wijken bij voorrang voorzien van koelende groenstructuur.

- Er wordt planmatig gewerkt aan vergroening op basis van een minimale norm voor groenoppervlak per wijk.
- Door meer te werken met eenrichtingsverkeer in (bestaande) woonwijken kunnen rijvlakken worden versmald ten gunste van loop- en fietspaden, en vergroening.
- Groenbeheer in de wijk is ecologisch. Momenten van maaien en snoeien wordt afgestemd op natuurritme.
- De groenstructuur moet zodanig worden aangepast dat natuurlijke vijanden van bijvoorbeeld eikenprocessierupsen kunnen voorkomen dat plagen ontstaan.
- Bij herplanting moeten monoculturen geleidelijk worden omgevormd door lanen met gevarieerde bomenstructuren, waardoor deze minder kwetsbaar worden voor plagen en ziektes.
- Bladblazers zijn funest voor klein dierenleven. Er worden alleen bladeren verwijderd waar verkeersveiligheidsrisico ontstaan als ze blijven liggen. Alle bladblazers worden zo snel mogelijk elektrisch.
- Bij onderhoud en vervanging is het laten ademen van de bodem uitgangspunt. Waar verharding weg kan, wordt dit vervangen door groenstructuur en bomen.
- Waar verharding nodig blijft wordt stelselmatig gewerkt met waterdoorlatende materialen.
- Waar risico's van wateroverlast bij extreem weer zijn vastgesteld, wordt bij voorrang gewerkt aan open bodemstructuur, en verbetering van de afwateringscapaciteit.

5.8.7 ... voor samen bouwen aan verbetering van onze woonkwaliteit

- We willen een "leidraad openbare ruimte" waarin samenhangend wordt gewerkt aan kwaliteitsverbetering van de woonomgeving van onze inwoners, volgens bovengenoemde uitgangspunten. Deze uitgangspunten worden vastgelegd in de Edese omgevingsvisie.
- De Edese participatie-aanpak wordt verder uitgewerkt waarin de bewoners zelf mede vorm kunnen geven aan hun eigen woonomgeving, binnen de spelregels van de leidraad openbare ruimte.
- Onderzocht zal worden of een vorm van burgerberaad, met heldere spelregels en bevoegdheden, voor de toekomst een wenselijke vorm van wijkparticipatie kan worden.
- De plannen rond inclusie, ontmoeting, gezondheid, verkeersveiligheid, vergroening, klimaatadaptatie en verduurzaming worden op elkaar afgestemd en vormen daarmee samen een wijkontwikkelingsplan.